

KAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA,
electus Ro. Imperator, semper Augustus, rex Ger-
maniae & Hispa. &c. Clementi, VII. papę. S. D.

Beatusissime pater, dñe reuerendissime: Eramus profecto
in magna mentis nostrę anxietate, cõmunem totius po-
puli christiani calamitatē nobiscū tacite deplorabamus,
ob ea q̄ a sanctitate uestra cõtra nos, statumq; nostrę, &
sacri Rom. Imperij dignitatem moliri audiebamus. Ve-
rum hanc nostram anxietatem mixe in modum auixerunt uestre San-
ctitatis literę, quas uigesimo die, elapsi mēsis Augusti, eiusdē sancti-
tatis nuncijs XXIII. Iunij expeditas, legēdas nobis tradidit. Quum
nihil de his perspicere liceat, q̄ iusticię suę (ut inquit) laudem, nostrę
uero ac nostrę causę acerrimam damnationē: A rma, bella, minas,
cædes, pecunię, auaritię, & ambitionis studium: regnandi, dominan-
diq; cupidinē nobis impingi. Quę profecto nec uerę pastorē decent,
nec nostrę in apostolicam sedem, uestraq; sanctitatem, ac illius digni-
tatem, deuotioni, pietati, ac filiali obseruantię conuenire uidentur.
Quinimo ab eo affectu & studio (quo Christianam republ. ab ipsis
inēūtis principatus nostri annis semper cõplexi fuimus, quo illius pa-
cem, getem ac incrementum omni conatu cõcupiuimus, ac pro uiri-
bus curauimus) prorsus aliena censeantur: ac nos talibus afficiant spi-
culis, quod in honori proprio tacendo detrahere. Immaculatamq; fa-
mam nostrā, tacita obiectorū approbatione, lædere uolumus. Cogi-
mur emissa in nos iacula refellere, nostrāq; innocētiam purgare, ac ab
his calumnijs immunem oñdere. Nos em̄ pater beatissime nobis ipsi
conscię nostręq; etiam conscientię arcanis perlustratis, nullam obie-
ctorum culpam fateri, nullamq; horę nobis calumniā ascribere possu-
mus. Testamur enim deū, nos nihil antiquius unquam habuisse, quā
V. Sanctitatem post illius ad sacri apostolatus apicem felicem assump-
tionem, uelut Christi in terris uicarium & innata nobis filiali obser-
uantia colere, & uenerari. Quę etiam, dū in minoribus ageret, singu-
lari amicitia, & beneuolētia cõtino cõplexi sumus, prout & Leonis
& Adriani temporibus Sanctitas V. satis experta fuit, uniuerso que
orbi notum extitit: nullo modo existimantes gradus ac dignitatis au-
gmentis (post deum, nostrę etiam assistentię quęsitis) id posse effice-
re, ut quicquam ab eadem sanctitate procederet, quod a pristinis suis
B

moribus atq; institutis alienū uideretur, & si multa in nos moliri audi
uerimus: ut dignati æstimationi ac autoritati nostræ detraheretur: ut
felicitas, potestas, & magnitudo regnorum ac principatū nobis a deo
Opt. Maxi. collatorum minueretur, & si fas esset penitus supprimere
tur, Hæc tamen nunq̄ Sanctitati V. ascribenda censuimus. Nec eti-
am contrarium affirmantibus fidē dedimus, nec ideo minus æquo a-
nimo pacis uocē semper audiuius, uestramq; Sanct. ad illam propo-
nendam & amplectendam, uelut rectum pastore monuimus, & inci-
tauimus. Semp̄ eñ in quacunq; fortuna pacis ac quietis cupidi eē stu-
duimus, ad quæ noster animus suapte natura inclinatur. Nec unq̄ in-
ter Christianos (nisi prouocati coacti ue) bellū gessimus, neq; tentau-
imus. Cum. n. classē in hostes dispositā haberemus. Menicæ insula
ad deditiōem coacta: maiora pro fide catholica tentaturi, Galloꝝ ar-
te, & copijs undiq; cincti. ad propria tuenda reducimur: Vestræq; eti-
am S. opera & ministerio, cum Leone X. fcedus percussimus, ac pro
apostolicæ sedis, sacriq; imperij iuribus, ac dignitatibus tuēdis, ipsius
pastoris autoritate & impulsu, in Bisubria ad Liguria arma mouimus
nostrūq; exercitum pontificio (cui tunc V. Sanctitas in minoribus a-
gens, munereq; legationis fungens, prefectus erat) adiūximus: quam
prouinciā profecto, non nisi recta & iusta intentione, pro ipsius Chri-
stianæ reipubl. quiete, proq; Italiæ liberatione nō ex cupiditate, susce-
pimus. Testis est nostrorū opeꝝ deus, uerus scrutator cordium, q̄ inti-
ma perspiciens a longe cognoscit, & q̄ nostrā ob id iustā causam sem-
per tutatus est: totq; insignibus uictorijs cōprobauit ac iustificauit: te-
stis erit Sa. V. si præteritorū rationē ac memoriā habeat, ꝓaq; in lucē
promere libeat. Testes sunt eiusdē S. V. ministri, sæpius ad pacis ac in-
duciaꝝ mediā proponenda transmissi, q̄ aperte expti sunt, uos semper
rebus etiā nostris secundissimis, quascunq; honestas pacis aut inducia-
rū cōditiones suscipere paratos. Quibꝫ & honoris nostri & fcederato-
rum iusta, æqua, ac securā rō haberetur. Testatur etiā hæc multiplicia
mandata nostra, tū Adriani, tū S. uestræ tꝓibus per nos ad urbē missa
uariæq; legationes ad id pro tꝓe dispositæ ac destinatæ, ut nihil a no-
bis de his q̄ ad pacē attinent, ullo unq̄ tempore prætermissum arbitre-
mur. Qui non minus æque ac honeste pacis studiosi ac zelatores fui-
mus: Sumusq; qñquidem iniuriarum alacres ac prompti propulsato-
res, ac etiam, ubi ratio suadet, clementissimi remissores, hilaresq; bono

rum pro malis, & conuictis retributores. Ait Vestra S. se cōsciam nihil pretermisisse, quod, uel ad boni, uel ad honesti pastoris officiū erga uniuersum gregem, uel ad fidelis amici animum in nos speciatim pertineret. Nolumus in hoc V. Sanctit. officium impugnare nec de illius conscientia & animo contēdere: sed operibus credere. Reliqua deo perscrutanda relinquere. Licet autem sic esset, ut ait, id potius diuinę benignitati, cuius gratuito munere id fit, quam humanis uiribus aut cuiuspiam industrię tribuendum foret. Esto quod multa nobis secus relata fuerint quę apertius respondendo detegentur. Quod autē V. Sanct. subiungit suorum honorum operam, suiq; erga nos amoris eum exitum consecutum esse, ut & repulsa totiens a beneuolētia & cōiunctiōe nostra, nullū indiciū ꝑ amoris apud nos inuenerit, siue eorum artibus & dolis, qui eandem Sanctitatē V. nunquam nobiscum cōiunctam esse uoluerunt, siue nostra mēte oppressione Italię & imminutione dignitatis Sanctitatis Ve. mediante. Miramur hęc quidem ab eiusdē Sanctitatis V. precordiis emanasse, adeoq; intēpestiue rei ueritate prorsus alienā pronunciationē factam. Non em̄ hi sumus, qui bonorū opeꝝ ingrati esse didicerimus, nec q; pro amore odium seu repulsam repēdere soleamus. Quinimo reciprocas uices potius reddere, ac etiā pro acceptis bñficiis maiora dū licet, impēdere: amorisq; & bñuolentię uicissitudinē abūde referre solemus. Nec quippe tantę imbecillitatis censendi sumus, ut cuiuspiā artibus seu dolis a ꝑa cōiunctiōe & amicitia diuelli ualeamus: ubi perfectus amicitię nodus intercesserit, qui contrario opeꝝ laqueo, non dissoluatur: minusq; nobis oppressio Italię, imminutioq; sedis apostolicę, sedis dignitatis ascribi potest: qui (teste deo) nihil horū tentauimus nec unq; cogitauimus. Verum omnem conatum, omneq; studium adhibuimus, ut Italiam liberam ac getam redderemus, ut apostolicam sedem in suo decore, uelut illius protector & defensor, stabilirem⁹ ac seruaremus: utq; pacata christiana Repub. cōia Christianorū arma in perfidos christiannę religionis hostes, cōi cōsilio ꝑterentur. Vbi igitur oppressionis actus nō intercessit, nil sinistri de nobis ꝑsumendū fuit. Cum in dubijs meliōrē præsumptionem sumendā omnia iura testentur. Quę etiam neminē ex præsumptionib⁹ damnant, nisi euidentissimo accedant ꝑbationes, aut talis esset præsumptio, aduersus quā iura probationē nō admitterent. Quod profecto hoc in casu omnino alienū patebit, cū nō

solum nulla nobis talis obstat præsumptio Iuris uel facti, ueque omnis
sinistræ suspicionis labes, a recta nostra intentione, nostrisque operibus
omnino abesse uideatur. Nec quippe hanc nostram sinceram mentem,
nostramque æstimationem lædere potuit Mediolanensium status, per nostri
exercitus duces captus, & ut aiunt, occupatus. Hanc enim technam
(omnium recte sentientium iudicio) repellendam curabimus, dum suo loco
de ea re V. Sanctitatis obiectis particularius respondebimus: omnem
rei gestæ seriem non palliatam, non obumbratam, sed mera ueritate sufful-
tam, aperte ac palam differentes, ab omnibus recti iudicii capacibus ui-
dendam inspiciendam, ac recto intellectum oculo iudicandam. Si igitur
ex his sanctitas V. se compulsum, ut ait, præterdat, ad ea consilia a qui-
bus & natura & uoluntate semper abhorruisse se asserit. Idque serius actum di-
cat quam plurimarum rerum indignitas, aut honoris sui, & publici Italiae bo-
ni ratio postulabat, arma. scilicet capere, quæ & iustitiæ, & Italiae libertati,
& sibi ipsi prout esse præsidio, uideat queso S. V. quibus fundamentis
mouetur: consideret an hæc pastorali congruant officio: an hic sit gla-
dius per V. Sanctum euaginandus exercendusque, quem Christus in uagi-
nam potius recedendum censuit, & quod etiam in hostes fidei ab ipso chri-
stiani gregis pastore regulariter exerceri prohibetur. Animaduertat
V. S. an ex his honoris sui aut publicæ Italiae boni ratio habeatur: an
hæc iustitiæ conueniat: an Italiae libertati seu quieti consulatur: an po-
tius ex opposito sugilletur summi pastoris honor & autoritas, iniuste
agatur cum ipso apostolicæ sedis protectore ac defensore, turbetur chri-
stiana Respubl. uniuersæque ecclesiæ status: Incendatur ignis qui tam fa-
cile extinguere nequeat: ut tandem Christianorum uiribus debilitatis, ho-
stes perfidi, uelut lupi rapaces pededentim christianum abigant gregem,
Nouique errores indies pullulent, ac demum hæreticorum dogmata magis
atque magis inualescant, christianæque religioni irreparabile afferant de-
trimentum. At protestatur S. V. in ipso exordio id non offendendi cu-
iuspiam causa, sed tuendi ac conseruandi honoris officique sui. Sancta
quippe hæc protestatio, si per contrarium non tolleretur ac inefficax red-
deretur, si in ipsis defensionis terminis staretur, nec ad ea que offensionem
sapiunt transitus fieret. Qualiter enim defendendi causa parantur arma
ubi nullus est offensor, quod V. Sanctum illiusque honorem aut dignitatem le-
dat: quam potius, si offensa apparuisset, omni conatu totisque uiribus
tueri ac protegere studuissimus: nil antiquius in animo habentes quam ea

in apostolicam sedē officia exhibere, quæ ad officium Christianissimi
imperatoris pertinent, quæ ue imperiali cōgruunt dignitati. At si (ut
ipsa S. V. protestat) defendēdi duntaxat erat animus, cur priusq̄, pre
statio illa in lucē pdiret ad manusq; nostras scripta uestra pueniret, tē
ta est offensio in statu Mediolani, sacri imperij feudo? Laudensī ciui
tate occupata & a nostrorū (nil tale cogitantū) manibus erepta? Cur
V. S. ac scēderatorū copijs & uiribus, nulla etiā præcedēte monitione
seu diffidatione exercitus noster apud Mediolanū, non impune tñ, im
peditur ac inuaditur? Hæc si defensionē an potius apertā offensionē
sapiant lippis etiam pateret. Verū uestra S. hæc notā putans euadere,
longam exorditur tragcediā narrās quæ suo cōgruunt proposito, his
tacitis, quæ magis ad uerā rei seriē discernendā facere uidentur. Vnde
altius repetendo tota facti series in lucē prodeat: liceatq; unicuiq; ani
mi nostri synceritatē inspicere. Si ea quæ S. ue. nobis, rebusq; nostris,
dum in Cardinalatu etiā officia præstitit, animaduertamus. Id quippe
antecessisse dignoscitur, quod uita functo Maximilia. cæsare, auo no
stro paterno felicis recordatiōis. Dum is uiuēs cū sacri imperij electo
ribus fundamenta iecisset quibus eidē, in imperio successor effici pos
semus cūq; cum Galloꝝ rege, qui filiam suā nobis spospōderat, scēde
re arctissimo iuncti essemus, ut & nos filiū nuncuparet, nilq; ab eo, qd
ab paterno amore alienū seu indignū uideretur, prodere putaremus,
his taliter ad Imperij affecutionē allectus incitatusq; exitit: ut etiā cū
taxatione personæ proposita inhabilitate ipsius Imperialis dignitatis
capessendæ, conatus fuerit uarijs modis electores inducere, ut illū eli
gerent, Imperatorēq; designarent (quod non ad ipsius Galloꝝ regis
promotionem tentatum exitit, sed ut pereiusmodi Galli concurrenti
tiam utroq; nostrum excluso, soluto scēdere tertius subintraret mino
ri potentia pditus cui potius imperaretur q̄ imperare posset) nihil p̄ter
mittēdo ut ab ipsiꝝ iperij adeptione penitꝝ excluderemur. Et cū hmōi
couatꝝ irriti facti foret, uicissetq; sacri imperij electoꝝ ytus, q nec uī,
nec metu, nec ullis artibꝝ dimoueri potuerūt, qn scō afflāte spū, ab oī
præambula promissione prius liberati, unanimi omniū, cōsensu ac ne
mine discrepante, eorū electionis uota uniformiter in nos contulerint
nosq; Imperatorē solito more designauerint. Quā qdem electionem
non tñ uoluimus prius acceptare, quā ipsius Leonis sum. pon. V. S.
patruelis consensus & auctoritas accederet: cū ea dispensatione, ut cū

imperio nobis etiā Neapolitanum regnū retinere liceret, lege inuesti-
tura nunc refragante. Hinc noua cogitatur media, ut ipsius Imperij
sacri dignitas illudat & illius autoritas deprimat uiresq; nostrae minu-
antur. Præter id tñ qd̄ tentatū extitit ex literis & nūcijs, uarijs practi-
cis, ut nostra coronatio apud Aquiligranū differret impediretue, ac in
de Vuornaciēsis cōuentus protelaret, seu potius inutilis inefficaxq;
redderetur. Fuit etiā organo ac medio Alberti Pij Carpen. Comit̄s,
non sine V. S. ministerio & opa (ut fertur) percussum fœdus inter Le-
onē & Gallū: quo etiā de auferēdis a nobis utriusq; Siciliae regnis, de
q; protectionibus potentatū ac ciuitatū Italiae inter se diuidēdis, Im-
perioq; Italico penitus usurpando, seu uerius eneruando & subuertē-
do agebatur: prout hæc ex nōnullis interceptis literis, quas originalit̄
in manu nostra seruam⁹, ligde cōstare poterit. At quū Gallus rex hu-
ius spe fœderis fretus, cupidus suae ditionis simbrias ampliādi, uiolato
fœdere quod prius nobiscū inierat, per Robertū de Marcha, rebellē
subditū nostræ, ad ipsius Galloꝝ regis stipendi cōductū, arma in domi-
nia nostra Galliae Belgice mouisset: ipsiusq; Galliae regis duces & mi-
lites, in Italia agentes, etiā ipsius apostolicae sedis dominia tūc posses-
sa, urbē. s. Rhegiū, clanculū occupare conati fuissent: fatemur tūc san-
ctitatis V. opa diuū ipsum Leonē, Galloꝝ amplitudinē magis quam
nostrā potentia perhorrescentē, de ipsoꝝ q̄fide hesitantē, in partes no-
stras adductū esse, nobiscūq; fœdus inisse q̄ suā Sanctitatē, in sua apo-
stolica dignitate tueri, & Rom. ecclesiā añ occupatā per Gallos resti-
tuere & redintegrare, nec nō illustre S. Franciscū Forciā in paternū so-
lum & statū a rege Gallo detentū reducere cōuenimus. Quod q̄dem
adeo alacri animo suscepimus: postergatis oblitiscq; anteriorib⁹ gestis,
in status, honoris, ac dignitatis nostrae præiudiciū molitis, ut nū aliud
putarem⁹ quā duo orbis luminaria, V. Sanctitatis opa adeo insepa-
rabiliter coniuncta censeret, ut inde mutua horū correspondentia, or-
bis uniuersus illustrari posset, ad ppetuāq; unionē reduci. Hoc itaque
fœdere freti cū ipsius diui Leonis copijs nostris adiunctis, & ut antea
retulimus sub V. Sanctitatis p̄fectura & legatione p nos actū execu-
tūq; extitit, ut Parma, Placētia ecclesiae restituitis, Ipsiq; illustri Fran-
cisco S. Fortie in paterno solio stabilito, Galli, etiā nō sine magna stra-
ge ducū nostrorū, & tute illustriū uidelicet Prosperi Colūnæ Marchi-
onisq; piscariae ac aliorū nostri exercitus ducū & militū ab Italia oīno

expulsi fuerint. Et hæc sunt q̄ Leonis tpe Vestra Sanctitas pro nobis
egit, Quæ tñ non ita passim irremunerata fuere. Cum & ipsa Roma
na ecclesia suū ex his auxerit patrimoniu, nō solū Parmæ & Placentiæ
recuperatiōe, sed etiā nouicelus onere regno nostro Neapolitano in
iūcto, Vestraq; S. (qd non improperti cā sit dictū) aureorū X. mi-
liū pēsiōne annuā sup Metropoli Toletana, nostra qdem liberalitate
obtinuit. Quid aut̄ Adriani tempore gestū fuerit, differam. Nouit
S. V. quibus tunc fauoribus Adrianus in eius gratiā suscepisset Car-
dinalē Volaterranū V. S. æmulū acerrimūq; aduersariū, q̄t illi artib;
& medijs in V. S. caput moliretur, ac qualiter eandē V. S. a Florenti-
næ reipub. administratione excludere conabatur. Nouit etiā, nos ita
suarū rerū suarūq; familiæ ac ipsius reipub. Florētinae protectionem ac
patrociniū suscepisse, Etiā cū statu sui ac suorū nepotū incremento, ut
hic Adrianus ipse, nostro fauore, nostriq; intuitu, nō solū Vestram S.
in gratiā tunc suscepit, uerū tanta gratiā profecutus fuerit, ut nihil
in rebus statusq; q̄ alicuius momēti censerent, V. sanctitate inconsul-
ta, tētare. Hincq; Volaterranus. S. V. aduersarius cū indignatus nō
nulla cū Gallis (suis interceptis literis) moliri uideret. Adriani iussu ca-
pitur in uinculaq; conijcit debitas pœnas daturus, ni Adriano morte
p̄uento, autoritate sacri Cardinaliū collegij, pro noni pontificis electi
one liberatus fuisset, & inde electione facta eorundē Cardinaliū intu-
itu a V. Sanctitate ueniā obtinere meruisset: licet paulopost dies suos
clauserit extremos. Nō diffitemur tñ, ipso Adriano uiuēte, postq̄ in
illius gratiā, Sa. V. reducta extitit, illius operā nō modice frugi nobis
fuisse, in allitiendo eundem Adrianum ad fœdus illud defensiuum, q̄
medio Galli iterū in Italiam redeuntes Mediolanūq; obsidentes, fœ-
deratorum præsidij denuo uicti repulsiq; fuere. Quod & si in uestræ
Sanctitatis Pontificatu fuerit executū, Id tñ sub uexillis & copijs eius-
dem Adriani, in uimq; p̄ambuli fœderis actū extitit. Quod V. S. op̄
manuum suarū despiciens (nouus hō factus nouaq; dignitate assum-
pta) æquaquā approbandū seu innouandum censuit: licet ipsius fœde-
ris executionem, in qua cæteri fœderati tunc firmiter insiscebant, cō-
currentibus etiā Venetorū copijs, uestra Sanctitas, prout rō suade-
bat, nequaquā ipediendū cēsuerit: quū & si p̄sidia ecclesiæ eo tpe cessaf-
sent nō ideo min⁹ nostrorū uictoria in manu eē uidebat, non tñ ob id
S. uestræ auxilia atq; consilia tunc præstita paruipendenda censemus.

Verum & pro his & gratias tunc egimus & adhuc agimus. Simulq;
nos V. Sanctitati debere, & obnoxios esse profiterimur: qui etiã uices
nõ solum reciprocas, sed & multiplicatas & longe maiora p̃sidia, si ca
sus se obtulisset V. Sanctitati ipsiq; apostolicæ sedi pro illius tutela &
augmento, semp exhibere parati fuimus, ut filius patri corresponde
ret: a q̃ etiam proposito quicquid in nos falso suggestu molitũ uidea
tur, nequaquã animum nostrę alienauimus: nec alienaturi sumus, nisi
maior nos urgeat necessitas in occupãdis nostris uiribus, ad rerũ no
strarum tutelam ad defensionem, quã tamẽ ita moderatam sumpturi
sumus: ut ab offensionis limitibus, q̃tum fas fuerit, abesse uideatur.
Hoc em̃ moderatũ tẽperamẽtum nos Christo, cuius V. Sa. uices in
terra gerit, debere profiterimur. Reprehẽdit ue. Sanctitas quod nõ fi
deli consilio exercitus nostri duces in Galliã transierint, Inferens qđ
ex eo intẽpestiuo (ut ait) transitu, successerit celerior & crassior in Ita
liam Galloꝝ irruptio, rege maximi nominis exercitũ ducente: ac ur
bis opulentissimæ Mediolani ab illis receptio. Nos beatissime p̃r nec
excusamus illius trãsitũ cõsilium nec impugnamus. Id tamen nobis
inconsultis actum nõ extitit, qđ id nulla iusta ratione negare potuimus
Illustri cõsanguineo nostro Carolo duci Sorbonij, Anglicis etiã p̃ræ
sidijs fretõ, pro sui status recuperatione, quo, eo qđ nostris se addixit
obsequijs, priuatus extiterat. Durę. n. ac prorsus inhumanum uisum
fuiſſet, si eo duce, uicesq; nostras in Italiã agente, obtenta de cõmuni
hoste uictoria, eiectisq; inde Gallis, uictoria arma eidẽ denegassem^{us}
ob rerum suarũ nostri causa, ut p̃tendit, occupatarum consecutionẽ
ubi potissime ex eo exercitus nostri in Galliã trãsitũ, Italia quietior ac
liberior remanere uidebatur, a militũ quoq; grauaminibus & insolent
ijs, quibus plerũq; uictores milites uti solẽt, magis exonerata & exẽ
pta reddebatur. Sed cum aliter res tunc successerit quã putabatur, nõ
quidẽ nostra, sed ducũ culpa, sed belli sorte ita suadẽte, ut uictoria qđ a
deo est, non ita passim pro uoto hominũ ualeat obtineri. Valuit saltẽ
ducũ prudẽtia, audacia ac magnanimitas in reducẽdo oportuno tpe,
exercitum illæsum in Italiã, quo ipsorũ Galloꝝ regis impetus cõpesci
posset, illiusq; conatibus obsisti. Quis profecto (ut a fide dignis nobis
relatũ extitit) a uest. Sa. eiusq; ministris ad id fuit p̃suasus & incitatus
(quod tñ pro certo nõ habemus, nec ita passim credendũ putauimus)
eam prouinciã belli Italici tã acriter impetuosq; tẽtauit, ut fauẽte al-

tissimo iustæ nostræ causæ defensore uictus, cum maxima suorum cla-
de nobis per uiceregē nostræ Neapolitanū captiuus sit redditus: & in-
de a nobis sub conditionibus V. S. notis, liberatus. Excusat uestra S.
quod cū duces nostrī de defensione illarū regionum spem totā posuif-
sent, ac de earū insuper, q̄ nostræ erant propriæ periculo cōmouerent,
eadēq; uest. S. in magno etiam suarū regū metu esset, eius conuentioni-
bus occurrere coacta fuerit imminente periculo, quas ait nos optime
nosse. Nos tñ earū conuentionū ueram noticiam habere possumus: q̄
nobis sunt inscrip̄s transactæ, quasq; nunq̄ uidimus seu legimus: q̄ etiā
ministris nunquā ostensæ fuere in ipsoꝝ Galloꝝ relatione stare uelle-
mus, qui aliter rē gestam aiunt, quā S. uestra suis nunciauerit. Volu-
mus nihilominus potius uestrę S. assertioni confidere. Recolimus. n.
dum eadē Sanctitas nos de hmōi cōuentionibus (rebus adhuc sub An-
cipiti Marte laborantibus) suis literis monuisset, asserens nil inde eidē
Sanctitati quæsitū quā fidem & securitatē, id exigente, ut aiebat, ne-
cessitate, eliciens inde futuræ pacis auspiciū. Cū ipsa S. de cōsuetō suo
erga nos animo & uolūtate nihil omnino remisisse asseueraret, cœpi-
mus tunc hæc in benigniorē partem V. Sanctitatis culpā nequaq; ar-
guentes: nec de eiusdē, ut aiebat, erga nos animo & uoluntate diffidē-
tes. Id em̄ potius quorundā suasionibus tribuendū censuimus, qui ui-
res nostras sua detractōe deprimendo, hostiū potentiam extollendo
V. Sanctitatis uaserit res nostras in summo discrimine consistere, ho-
stiūq; ꝑo robur, in excelsō culmine florere. Sic pristinā V. Sanctitatis
uoluntatē in quandam depictā necessitatē transformantes: licet re ꝑa
nulla urgens necessitas subesse uideret. Nec tanta erat in ipsis nostris
exercitus ducibus desperatio, aut trepidatio, prout Sanctitati V. infi-
nuabant illius fœderis autores, q̄ Sanctitatē v. terrere studebāt, quod
ex ipso rei exitu secuta uictoria clarius enituit. Ex qua potius quā qd̄
ex eo fœdere pacis auspiciū sumendū uidebatur in quorundam mali-
gnantium artes suis potius passionibus & cupiditatibus, quam saluti
reipub. incendentes, sanctum id opus perturbassent. Cōmemorat V.
S. quæ sibi fuerat cura, quæ cautio regū nostrarū, asserens tunc rebꝯ no-
stris nihilominus nō minus q̄ proprijs cauisse, Galloꝝ trāsītū in regni
nostri fines multis rebus remoratū fuisse: Merebatur quidē nostra in
S. V. deuotio, ut sanctitas ipsa tali officio fungeret. Idque exposcebat
reipub. salus, ne uberior ignis incēderetur, licet ex ipso affecto potius

potuerit Gallos ipsos tunc aliquodiu in itinere detentos, ut a sacri imperij ciuitatibus Lucensi & Senensi pecuniam ac tormenta ad bellū cōtra nos & regnum nostrū disponendum extorquerēt: ut quietū ipsius Senensis ciuitatis statum tunc turbarent: Tyrannos intromitterent, ac pro eorū uoto ciuitatis gubernium mutarēt: eam ciuitatē a sacri imperij deuotione omnino diuertere satagēt. Nouas interim copias in terris ac patrimonio Ro. ecclīe ex ipsius pecunijs ab imperialibus ciuitatibus extortis, congerēt: quibus ad regni nostri inuasionē inimiciores ac potentiores esse possent: nec tanta erat in his urbanitas ut ab eiusmodi inuasionē diutius remorari seu retrahi possent, ni deus Op. Max. uictoria apud Ticinū collata, eorūq; rege captiuo tūm terrorē incussisset: ut non amplius de inuasionē, sed potius de eorū salute, & fuga cogitare uisi fuerint. Sed ait V. S. quod si societate eorū sequi uoluisset, maxima eidē prēmia non solum non proponebantur, sed etiam parata essent. Atqui quæ ratio, quæ iusta causa, quis honestus color V. Sanctitatē, directam eius feudi dñm, mouere debuisset ad iuuandum inuasionē contra propriū feudatarium nil tale merentē, nec tale facinus cogitantē, absentēq; nec monitū, nec impetitū, nec de aliqua iusta causa subtrahendi feudū conuictū: tenebatur enim v. Sanctitas iure feudi tanq̄ directus illius dñs, potius nos in feudo tueri, q̄ in uasallibus aditum dare, aut se socium inuasionis præstare. Eodē enim ordine quo tenetur Vasallus pro feudo domino seruire, eodē ordine tenetur dominus uasallum in feudo tueri. Et ex quibus causis uasallus feudum amittit, ex eisdem causis dñs directā proprietate feudi, illiusq; directo dominio priuatur. Est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroq; oblationem pariat. Facile quidam fuisset improuissum regnū ac ad defensionem non paratum, nil tale metuēs aggredi, & forsan in parte occupare. Sed an id fieri licuisset, an hæc pastorali officio conuenissent: cogitet S. v. Quæ enim præmia offerri poterant, quæ Christi uicarium ad tam immane facinus induxissent: Sanctius itaq; tunc consultū extitit uestre S. ut præmijs illis neglectis non attentaret, quod forsan pro uoto non successisset, nec tentatū cceptū ue consummari potuisset. Sicq; merito (ut inquit S. v.) plus apud eam ualuisset debuerūt amicitie nostræ merita, q̄ præmium ullum. Verū & si meliorem præsumptionem amplecti uelimus nilq; de intrinsecis Sanc. v. cordis iudicare præsumamus, quod uero Christi uicario non congrueret: non tamen

pro comperto habemus, quid cessante uictoria S. V. actura fuisset, q̄
iam sub ancipiti Marte statim Mediolanum colore sequestri, ac depo
siti a nostrorum ducum manu & protectiōe eripere: ac in sua potesta
te, quamdiu de pace tractaretur reponere, & reducere conabat. Quæ
etiam, ut ad id nos ac duces ipsos nostros cogeret, illosq; uires minue
ret, ac necessitatem induceret, asserens antecessoris sc̄dus successorē
non ligare. Curauit (ut aiunt) non solum Florentinorū aliorumq; po
tentatum præsidia, qui ex Adriani sc̄dere ad contributionē defen
sivam tenebantur subtrahi & denegari. Verū & si nostrorū Veneto
rum præsidia, ad quæ particulari sc̄dere tenebantur, substulisse dici
tur, his suadendo ne suas copias, ut tenebantur, nostris iungerent: ut
sic nostri, omni sc̄deratorum auxilio destituti priusquam in campū
prodirent, hostesq; adorirentur, coacti fuerint, non sine summo labo
re, & nostris ac Serenissimi Archiducis fratris nostri impensis, nouas
tum equitum tum peditum copias ex Germania adducere, & cū his
exercitum nostrū augere quo bellū aggredi speratamq; uictoriā nan
cisci possent. Subdit eadem Sanctitas. quod sequuta nostrorum uicto
ria contra Gallos, cum omnis sibi sublata contentio uideretur, sine cu
piditatis & partium suspitione, nobis etiam sc̄deris uinculo hæere
posset: magnumq; in nobis Italiæ beneficium & Christianitatis totius
positum arbitraretur: non solum sc̄dus firmauit sed quo nostri duces
egentes pecuniæ exercitum alere ac sustinere possent: centū illis dede
rit ducatorū millia, cōditione apposita ut si de sc̄dere aliqua nobis du
bitatio oriret, illæ Sanctit. uest. pecuniæ restituerent. Fatemur q̄dem
pater Beatissime uictoriam illam omnem sibi contentionē merito sus
tulisse: sineq; cupiditatis (a qua semper fuimus alieni) partium suspici
tione, cuius nulla suberat causa nobis hæere potuisse: omniq; ratio
ne arbitrandū fuisse, ea in re totius Italiæ ac Christianitatis beneficiū
impositū: ni zizanæ seminator, illius fructū suffocasset. Dissitemur ta
men eam in sc̄dere conditionem appositam, q̄d si dubitatio oriretur,
pecuniæ nostræ ducib; solutæ uest. Sanctit. restituerent. Quandoqui
dem ipsius rei gestæ seriem longe aliter se habere constet, nec de tali
conditione ulla in ipso sc̄dere mentio, facta appareat. Verum in quo
dam articulo separato & a capitulis sc̄deris penitus excluso, enarre
tur. Quod cum uestra Sanctitas ad satisfaciendum exercitui nostro,
in Italia existenti, ciuitatesque & oppida Sanctæ ROMANæ eccle

siæ subiecta, ac oppressionibus, militū subleuanda, salutē & tranquillitatem Italiae custodiendā, summā pecuniæ inter v. S. nostrosq; oratores expressam, suo & excelssæ reipub. dñorum Florentinoꝝ nomie se solutusq; promississet, pie pro tunc ad sexaginta millium ducatoꝝ auri ascensurā. Oratores nostri eidē V. S. sub iuramento promiserunt qd casu, quo scdus cū ipsis nostris oratoribus pcussus, & cap. in ipso scde re contenta, non approbaremus nō ratificaremus, om̄is summa pecuniæ, quæ p uestram S. ac per dños Florētinos soluta fuisset, eidē S. & Florentinis integre restitueretur: cū ea adiectione, quod donec restitutio integre & plene facta foret, scdus interea, & om̄ia ipsius scederis capitula, ad unguē obseruaretur. Quū itaq; scdus ipsum, ac singula cap. in eo scedere cōprehensā, q̄primū ad nos delata fuere rata & grata habuerimus, nostræq; ratificationis literas, cū ipsorū capitulorū scederis insertione in forma debita expeditas uestre sanctitati exhibere fecerimus: quas & uidit & legit, & palpauit, & dando suas reciprocas retinere potuit. Iustificare ergo non pōt quin purificata fuerit per nos conditio illa, qua deficiente restitutio pecuniæ erat fienda. Quæ quidē conditio, & particularis conuētio prout illius uerba sonant, nequaq; nos urgebant, ad alia extrinsecus a scedere aut separatim gesta uel tractata. Quinimo potius, & si pecuniæ locus esset restitutiōi cuius tñ contrarium oñditur, seruandū tñ erat scdus. Interim a quo iuxta ipsius separati articuli seriem, sine pollicitoꝝ uiolatione recedi nō potuit, nec ad contraria scederalicite deuenire ualuit, Sicq; satis erronee (& salua pace sit dictū) p̄ter ueritatē refertur, quod idē scdus non plene a nobis acceptū, nec probatū fuerit, qui & plane & integre, ut p̄ fertur om̄ia in scedere cōtēta probauimus rataq; habuimus, nil penit̄ de contētis in eo, nec etiam syllabā aut literā mittentes. Quod si uestra S. huiusce nostræ ratificationis literas recipere, suasque reciprocas (ut par erat) tradere rennuit: ni simul traderetur ratificatio duob; articuloꝝ, de quibus extra ipsum scdus perscripta particularia, nobis tñ i-consultis separatim & ad partē tractatū fuerat. Ad quob; approbationem & ex ui scederis (ut præmittit̄) astringebamur. Nil est quod culpæ nostræ ascribi ualeat, si scdus illud minime obseruatū: sed potius inde uiolatū extiterit. Ab hac eñ culpa & labe om̄ino alieni sumus: & ut id plene liqueat, placet illoꝝ duorū articuloꝝ extrinsecus tractatorum substantiā referre: causaq; differere: qbus non ita passim per nos

approbandi uiderentur. Ex his em̄ duobus articulis separatis, alter sa-
lem in statu Mediolaneñ. distribuendū, cū id a nostris oratoribus sua
S. exposceretur, iuxta fœdus per nos cū Leone percussum, curarem⁹
cū duce Francisco S. Forcia, sal eisdē modis & conditionibus a sede &
Camera apost. recipi. Nostriq; oratores ad id respondissent: non esse
amplius nobis ius utilis domini ducatus Mediolani, prout ante fue-
rat cū Leone, data iā per nos eidē duci inuestitura, sicq; rē cū ipso du-
ce necessario dicendū esse. Ipsi at oratores nostri, nō expresso qd id no-
stro nomine agerēt, simpliciter v. S. medio eorū iuramen. promiserūt
quod illustris vicerex curaret, ut illustris dux Mediolaneñ. cū. v. San-
ctitate pro hmōi sale conueniret. Si igitur hæc promissio, q̄ non nisi fa-
ctis tertij pollicetur de ipsoq; tertio, nil ultro promittit: quod tertiu il-
lū curatur, ut dux ad concordia ueniret, nil certi decernendo nos ur-
gere uideat: ut hāc promissionē præcise ratam habere debeamus. Ita,
ut sine ea fœderis per nos approbati & ratificati obseruātia euanescat.
Iudicet id qcūq; mentis compos, qñqdem nostra sententia, & ut peri-
torū consilio freti, didicimus: nos nequaq; ad ipsius promissionis obser-
uantia astricti causaremur. Respondimus tū in hoc modestius v. S. qd
si hmōi Sanct. v. desideriu nobis prius innotuisset, qd de ipsa salis distri-
butione in statu Mediolani ad opus serenissimi archiducis, fratris no-
stri, cū ipso Illustri Francisco Forcia, transactū esset, nostram libenter
operam nauare studuissimus, ut S. V. huiusce uoti cōpos fieret. Veꝛe
& si fratri deesse nō possemus, nos tñ cū eo curaturos, ut mediante ali-
qua honesta recōpensa pecuniaria, ipse frater noster, ius hmōi distribu-
endi salis: V. S. ad illius uitā concederet. Id enim æquū & iustū uide-
bat, ne ius illud, qd eidem patri nostro, pro recompensa præsidij p̄ eū
præstiti ad defensionem status Mediolani, deficientibus uiribus ac co-
pijs, uestræ Sanctitatis, alioꝝq; fœderatoꝝ, eidem infructuosum red-
deretur. Alter uero ex his duobus articulis id continebat, qd ad tollē-
dam difficultatem, q̄ inter Sanct. V. & nos incidere posset, super con-
trouersia Mutinæ & Rhegij, offerebant nostri oratores ut uestra san-
ctitas consequeret utile ipsarū ciuitatū dñium superioritatis & directi do-
mini, iure nobis semp saluo, ita ut Sa. uest. ex tunc recognosceret, &
acceptaret hmōi directū nostræ dominiū ac superioritatem: uestraque
S. nobis aut agentibus nostris, centena millia ducatoꝝ aureoꝝ (post
recuperatā possessionē eorū quæ illustris dux Ferrariæ a tēpore ob-
iust

Leonis ecclesie subtraxerat) psoluere deberet. Huic propositioni & oblationi respondebat uest. Sanctitas pro se & sede apost. hmōi oblata acceptare, prout proponebantur, excerpta superioritate & directo dominio nostro: supradictis ciuitatibus uestra S. recognoscere renunciauit, ne iuribus & superioritati ab apost. sede prætenſis, præiudiciū fieret. Offerente tū uest. Sa. se contentam esse, ut ipsius superioritatis controuersia uideretur & decideret infra tres menses tunc proximos per V. S. & illius uiceregē, aut alios qui ab utraq; parte simul eligerentur. Et si hmōi superioritas nobis adiudicaret, apostolica sedes recognosceret prout ad agentibus nostris fuerat propositū. Si ꝑo apostolicæ sedi adiudicaretur, V. Sanctitas ex sua liberalitate & ex eo amore quo nos proseq; profitebatur, nobis condonaret recompensam de qua deberemus esse contēti. Hanc V. Sancti. rñsionē & oblationē ipsi nostri agētes, ita demum acceptauerūt, ut salua nobis essent omnia iura superioritatis & domini directi in ipsis ciuitatib; cōpetētia p̄tinentia, quibus ob talem acceptationē præiudiciū asserre non prætēdebant. Conſentiētes nihilominus, de huiusmodi iurib; cognosci, modis & formis per dictam V. Sancti. propositis. Si hæc igitur tam difformiter tam ireresolute extra fœderis capitula descripta in ea essent forma, quæ ul' ad nos ad rati habitiōnē (quam nostri nostro nomine nō promiserant) obligaret, ul' in nos actionē pararet, qua ad id urgeri possemus, nulla accedēte ualida stipulatione nec pacto firmiter uestito, ubi etiam tps decisioni præfixum illū impossibilē redderet: cōsulat in his V. S. p̄itos & compiet nos, nec ad hmōi rati habitiōnē particularē astrictum, nec ex huius defectu pcussi nobiscum fœderis, & p nos indifferēter ac plane approbati, obseruantiam fuisse deferēdam, nec contrario fœdere frustrandam seu irritandam. Ut tñ moderatius cum u. S. pro sua p̄sonæ qualitate ageremus, ostendimus ea quæ p nostras orationes in hac re tractata fuerant, nequaquā in nostra ptate consistere. Qui nec impij iuribus præiudicare nec ius tertij auferre deberemus, nec in nostra esset ptate illum ducē Ferrarie urgere ad restitutionē petitorum, nisi is armis offensibilibus coerceretur, qui se imperij uasallum profitebatur, & ea quæ restitui petebantur, de sacri imperij feudo tenere recognoscebat, durumq; uideretur pro ea re bellum in Italia instaurare. Supplicauimus ergo uestræ sanctitati, ut pro Italiae quiete, & ne inde nouimotus ibidem causarentur, dignaretur eadem sanctitas uestra cō-

sentire, ut res ipsa, aut per iustitiæ tramites, aut per compositionē ami-
cabilē cum ipso duce Ferrariæ fiendam, terminaretur, Et cum hmōi
oblata uestræ sanctitati non placuissent, supueniente postea Reueren-
dissimo sanctitatis u. Legato, Cardinali de Salmatis, apud nos transe-
gisse, ut ue. Sanctitatis mēte pcepta, non recedētes a recto iustitiæ tra-
mīte, cupiētēsq; nihilominus quantum fas esset V. Sanctitati gratifi-
cari, obtulimus eidem nos operam daturus cum effectu, quod sine p-
iudicio iurium sacri Roma. Imperij, seu alterius cuiuslibet, posset San-
ctitas uestra dum sibi expedire uideretur, sine cuiuspiam resistētia, si-
neq; armorum apparatu sua sponte, per se aut suos ad id deputandos
possessionē recuperare, Rhegij & Ruberiæ cū suis pertinētis tuēdā
& possidendam, prout antea tenebat & possidebat. Quod tamen San-
ctitati uestræ non placuit, licet credere non possemus eum, qui Chri-
sti uices in terris gerit, ul' unius guttæ humani sanguinis iactura, quā
cunq; secularē ditionē sibi uēdicare uelle, cum id ab euangelica doctri-
na, p̄sus alienū uideret. Quid igit reb' sic stantibus nobis impingi pos-
sit, quum fœdus plane a nobis acceptū seu approbatū fuerit. Quo co-
lore nostræ ratificationis literæ receptæ non fuerint: Quo iare ipsius
uestræ sanctitatis reciproca literæ nobis fuerint denegatæ: Qua fron-
te fidei religio, quam u. Sanct. in v̄bo Romani pont. sup ipsius fœde-
ris obseruantia p̄sonaliter præstitisse dinoscitur, spreta fuerit ac negle-
cta: cogitet V. S. de se ipsa, iudicet an sic deceret ab eo fœdere discede-
re, penitusq; repugnantia pacisci cum his potissime, qui eo tpe pro ho-
stibus habebantur, contra quos potius ponēda erat defensio, ad eorū
conatus repellēdos. ¶ Quod autē S. V. ad id subiungit, cum propter
æmulationē q̄rundam ex ducibus & ingrata cæteris consilia, Pischa-
rie Marchio nonnulla iactare tractareq; cepisset, in nostri status detri-
mētum V. S. illa etiam consilia audiuisse ne fœdere a nobis reiecto pe-
nitus aspnata eidē Sanct. deesset: ubi niti ac confidere posset. Nō pos-
sumus profecto non mirari q̄ in V. S. suis literis profitetur, q̄ & si no-
bis sæpius, a nostris ducibus alijsq; q̄ plurimis scripta relataq; fuissent
nusquā tamē a nobis credita sunt, ne ad huc crederemus. ni V. Sa. id
asseueraret, confessione & assertione in his potissime, q̄ propriū factū
concernunt, nulla plenior liquidiorq; probatio esse potest. Qualia au-
tē fuerint ea, quæ Marchio Pischariæ in nostri status detrimētum iac-
tare & tractare dicebatur, & quæ Vest. Sanctitas audiuisse fatetur,

cum in uestræ sanctitatis literis non specificè declarentur, sed sub uer-
borum inuolucro res tam nephanda tegi uideatur, cōprobanda res erit,
per ipsius Marchionis literas, quæ penes nos seruantur, ac p̄ aliorum q̄-
rundam, adhuc uiuētium testimonia, qui huiusce facinoris conscij p̄-
ticipesq; fuere. Quibus satis aperte detegitur, ipsum Pischariæ Mar-
chionem non ita proprii honoris ac conscientiæ immemorē fuisse q̄d
quicq; in status nostri detrimentū moliri cuperet. Sed potius aliter fin-
xisse q̄ in animo haberet, ut aliorum in nos ac statū nostrum molientium fa-
ctiones, ac incendia parata, quorum iam fumum senserat, uerioribus in-
dicij ac argumentis detegeret: Hincq; facilius nobis præmonitus ex-
tingui possent. Sicq; finxit se de nobis malecōtentum, ut inde liberius
in molientiū partes uocaretur, omnēq; rei seriē audire ac funditus in-
telligere posset. Hicq; Marchio ipse ad eam tragediam uocatus simu-
lata fide, in eam conspirationē, cū cæteris illius autoribus cōuenit, at-
q; consensit: perlustratisq; omnibus ad t̄m facinus parādum dispositis
atq; paratis, ac totius negocij serie plane perspecta & intellecta, cū in
his V. S. principalis esset autoritas, audiuissetq; Marchio nūcium ad
id per V. S. transmissum, eidē sui parte, ut ait, offerentē sub cuiusdam
apostolici Breuis Credētia, regni nostri Neapolitani iuestiturā, & pos-
sessionē, si is in eiusedē Sanctitatis & scederatorū cum copijs nostri ex-
excitus, eidē Marchioni magis affectis transiret atq; transfugeret: ut
inde communibus scederatorum copijs, inter quas & Galloꝝ copiarū, cū
ingenti Heluetioꝝ manu, ad sui regis liberationē Italiæ cōcitatis, uno
iactu atq; contextu nostrum exercitū prorsus deleret. Nosq; non solū a
statu Mediolani, sed etiā a regno Neapolitano ac ab omni impio Ita-
lico excluderent: ut inde S. V. nos etiam ab omni imperiali dignitate
deponeret. Finxit Marchio se contētum his annuere, si id cum hono-
re, sine incurso criminis læsæ maiestatis exequi liceret: & ut super ea
re peritiores consuleret, petijt quindecim dieꝝ dilationē, quibus pen-
dentibus, illi erat in animo nobis rei seriē ascribere, p̄ r̄out & fecit, nec
ideo minus se a practicis abstinuit, qui etiā ad hanc fictionē magis co-
lorandam habuit ex urbe consilium peritorum, quo eidē Marchioni p̄-
suadebatur, eundē licite posse, ac sine honoris seu fidelitatis præstita
lesione, seu præiudicio, sineq; criminis læsæ maiestatis, i partes uestræ
S. tanq; supremi dñi illius regni transire, feudūq; ab eadē sanctitate sus-
cipere, ubi potissime ipsius sanctitatis iussus accederet. Si hæc igitur

pater sancte vera sunt, prout narrat Marchio, qui usq; ad ultimum uf-
tæ spm̄ in ea sententiã semp̄ perstitit. Si sunt illa tractata atq; iactata cõ-
silia, quæ V. Sanct. etiã audiuisse fateatur, uideat ipsa V. Sanctitas, re-
cto sui intellectus oculo, si hæc tanto passione digna censeretur inspic-
at qualis fructus inde colligi possit, quale scãda.ũ, q̄tusq; tumultus ex
his in ecclesia dei ac in uniuersa republ. Christiana nasceret. Miseran-
da q̄ppe res esset, ac ab omni fideli catholico deploranda, in q̄ ita occu-
patur mentis nostræ iudiciũ, ut quasi somniũ illu. soriũ putemus, cui fi-
des tribui non deberet, cũ potissime (ut antea liquide ostẽdimus) ces-
set fundamentũ illud satis manifeste erroneũ, imo penitus falsum, de fe-
dere a nobis reiecto, quod nunq̄ reiectũ sed plane acceptatũ constat.
Sed ait V. S. se a v̄bis ad facta nullũ aditũ tentasse. Vtinã sic se res ha-
beret, nihilq; de facto tentatũ esset, quia facilius pro v̄bis uerba reddi
possent. Facta aut̄ pro infectis haberi nequeunt. Ad quod V. Sancti.
se de eo officio commẽdat nos admoneri mandasse, ut duces nostros
in Italia quorũ in manu res nostræ erãt, curarem de nobis esse contẽ-
tos, hinc probationẽ eliciens, eidẽ esse curæ, quietẽ & stabilitatẽ rerũ
nostrarũ. Noluimus inficiari id officiũ a uestra S. præstitũ, eo tñ tẽpo-
re, quo idem Marchio totius rei seriẽ nobis apte differuerat. Cur aut̄
tunc uestra S. re iam detecta id nobis nunciandũ cẽsuerit, id eius iudi-
cio & consciẽtiã commẽdamus. Voluimus tñ & hoc in benigniorẽ
partẽ suscipere. At subiungit V. Sanctitas, qd̄ maximo cũ gemitu &
dolore suo, atq; Italiã totius, cum duces nostri statũ nostrũ Mediolani
occupassent, atq; arcẽ in qua FRANCK. Maria residebat circũuallare
instituisent, postulante a nobis curã & securitatẽ, aduersus dignitatẽ
tantam Italiã piculo, om̄ibusq; notis atq; ignotis flagitantibus paratis
qui & auxilia conferrẽt. Cunctis prope Christianitatis regibus uestrã
sanctitatẽ animantibus cũ non uideretur posse resistere monitis, q̄relis
præcibusq; illoꝝ. Cũ uos officij uestri debitũ Italiã, calamitas & peri-
culum cõmune cõmoueret, tñ adueniente per eos dies ab uestra San-
ctitate commẽdatore, Herrera nũcio nostro tractãdi causa missõ rela-
psa eadẽ S. in pristinã spẽ & cupiditatẽ bñuolentiã nostræ, sibi quo-
uis modo conciliãdo dimissis consilijs, cõspirationibus, oblationibusq;
cunctoꝝ, graui omniũ indignatione & quærela, nobis cõparare glori-
am pacandæ Christianitatis, & moderationis nostræ omnibus decla-
randæ. Sicq; ea conuentiõũ capitula, paucis (ut ait) in locis leuiter im-

mutata remisisse ad nos comprobanda, scripsisseq; manu sua literas, quibus per dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspicionem, que de nostra nimia cupiditate omnibus adhaerebat, perpetuitatem & fructum amicitiae suae nobis pollicebatur, consiliumq; fidele dabat, & quae petenda erant omni cum humanitate & benevolentia a nobis petebat: securitatem uidelicet Italiae duce Mediolani, si quo pacto errasset clementem V. S. amore. Quae tot illius opera atque officia erga nos aliaque quam plurima, quae nobis quotidie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atque honor accrescebat (ut ait) parvipendimus. His multiplicum querelarum, accusationum, & criminatum fastidium adiungit: quibus tot & tantis (ut inquit) iniurijs & causis inuita V. S. & gemens de nobis desperare & diffidere & coacta suamque amicitiam & benevolentiam, quam totiens (ut asserit) impudicimus, multis & magnis regibus adiungere quorum optimum in Christianam rempublicam & sedem apostolicam animam. Si uestra Sa. aspernata esset, non iam pastoris seu communis patris laudem: sed superbi & insolentis nomen acquisiuisset. Haec pater sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, nisi scuto ueritatis circumdari hominum calumnias, conuitia, impropria, crimina, facinoraeque nobis obiecta refellere ac singulatim suo ordine extirpare & eneruare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si uera forent) sed potius apud inferos recondenda censerentur. Ut igitur hominum calumniae nobis falso obiectae, fasciculum disrumpamus & colligata spicula in nos coniecta separatim ac gradatim eneruemus, cogimur historiam non fabulam recensere, qua rerum gestarum ueritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisque obsessione hominum calumniarum principalior sumatur occasio: hincque pendere uideantur leges & prophetae, horum omnium, quae in nos moluntur & tentantur. Consequens est, ut pro nostrae uullicationis debita ratione reddenda, & nequid occulti remaneat, neue serui nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius serui fidelis & boni, qui in regnum domini intrare ualeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & a capite rationem reddamus oportet, nihil quod ad rem faciat omitentes. Res igitur, ut aptissimis ostenditur documentis, sic se habet. Postquam Franciscus Sforcia huius nominis primus, & Modericus Francisci auus paternus: Ducatum ac statum Mediolani nactus est seu uerius occupauit: cum is non intraret per ostium sed per fenestram nec descenderet a linea uice comitum ducum Mediolani, sed

ex persona uxoris ad tale feudum incapacis, ius dicti ducatus præten-
deret: Et tanquam strenuus, prudens, ac fortunatus belli dux, non ha-
buerit in ipsius ducatus assentione contradictorem, nunq̄ tamen is,
neq; filius eius primogenit⁹ Galeacius Maria SForcia, nec ex ipso pri-
mogenito nepos Ioannes Galeacius SForcia ipsius ducatus Medio-
lani inuestituram a sacro imperio obtinere potuerūt. Successit his Lo-
douicus SForcie Moderni Francisci pater, q̄ affinitate cū diuo Maxi-
miliano cæsare auo nostro cōtracta, primus ex SForcianis inuestiturā
obtinnit pro se & filijs, ac descendētib⁹ suis ordine successiuo, gra-
du primogeniturę seruato. Quo Ludouico primo inuestito adhuc ui-
uente, insurrexit aduersus eū Ludouicus Aurelianē. dux, inde Fran-
coꝝ rex huius nominis XII. p̄tendens, qđ si ex fœminea linea q̄spiam
in eo ducatu recte succederet, ip̄e p̄ferendus foret, q̄ ex descendētia
Valētina Philippi Marię uicecomitis, xi ducis, filiæ legitimæ ortū
trahebat. Pacto etiā in cōtractu matrimoni adiecto, ut deficientibus
masculis, ipsa Valētina succederet: qđ uacanti Imperio a sede aposto.
approbatū dī, de cuius tñ approbationis uirib⁹ nūc disceptandū occa-
sio nō offertur. Ipsa aut familia Sforciata ab illegitima posteriore geni-
ta originē duceret. Ortū est hinc bellū inter ipsam Ludouicū Aureli-
anē. Inde Francoꝝ regē, & dictū Ludouicū SForciā, q̄ Galloꝝ uiri-
bus, & potentia non solū a ducatu & statu eiectus extitit, sed etiā ca-
ptiuus in Galliā ductus est: ubi tandē dies suos clausit extremos. Hinc
Ludouic. rex intelligēs se non esse tutū in ducatu Mediolani, nisi a sa-
cro imperio inuestiturā obtineret, inito fœdere cū diuo Maximiliano
cæsare auo nostro recolendæ memorię, actoque de matrimonio seu
spōsalibus cōtrahēdis, inter nos & Claudiam ipsius regis Ludou. pri-
mogenitam, reuocata ꝑ per diuū Maximilianū inuestitura, eidē Lu-
douico SForcię & liberis antea cōcessa, inuestiturā dicti ducatus ob-
tinnit, pro se & dicta Claudia eius filia, casu q̄ nobiscū nuberet. Ea le-
ge adiecta de expresso ipsius Ludouici suoꝝq; oratoꝝ consensu. Qđ
si sine culpa nostra dictū matrimoniū inter nos & Claudiā quismodo
effectū non haberet, prout non habuit, reddere tur ipsa inuestitura, di-
cto regi, & Claudię filię concessa, penitus inefficax nulliusq; momen-
ti. Verū omne ius dicti ducatus & stat⁹ Mediolani, ex ipsa inuestitura
concessum, in nos recta uia transiret. Cōcessa ex tūc illis cōsentientib⁹
in eū casum noua inuestitura, in nostri personam præsentem, ad id &

nostro nomine stipulante & acceptante, reliquaq; ad id requisita solē-
nia peragēte Serenissimo felicis memorie Philippo Castellæ rege pa-
tre nostro, quā inuestiturā, in solēni forma cōceptam, & p ipsum diuū
Maximilia. tunc expeditā, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet
eō fœdere per regē Ludouicū uiolato, dictaq; Claudia eius filia, ma-
trimonio copulata, cū tunc duci Angoleneñ. Francif. Moderno Fran-
corū rege, sicq; conditione purificata inuestitura nobis, ut pferatur, con-
ditionaliter concessa, ualidū robur & effectū obtineret: ut ius dicti du-
catus & status Mediolani in nos translātū censeretur. Ipse tñ diuus cæ-
sar Maximilianus, tū quia publicā potius q̄ priuatā utilitatē curabat,
tū quia putabat ius nobis ex inuestitura prædicta quæsitū saluum esse
nullumq; præiudiciū nobis tunc posse afferri, q̄ in pupillari ætate cō-
stituti sub illius tutela regebamur. Quo tutelæ officio fretus in illud li-
quidū, quod nobis cōpetebat nec tacite nec expresse remittere pote-
rat. Nouam eidē Gallogū regi Ludouico pro se & dictis Claudia filia
& Francisco genero inuestiturā concessit, nonnullis etiā conditioni-
bus nequaq; obseruatis, astrictā ac a nobis, qui ius potissimū prætende-
re poteramus, nunc approbatā. Qua de re ipse diuus cæsar Maximil.
uiolati fœderis, uindictam prosequēs, expulso ab ipso ducatu Medio-
lani dicto Ludouico Francorū rege, sub colore prioris iuestituræ, Lu-
douico SForciæ concessit, & ut præmittitur reuocata, nobis iterum
in pupillari ætate, & sub illius tutela degentibus, Maximilianū SFor-
ciam, eiusdē ducis Ludouici filiū primogenitū, ad ipsum ducātū & sta-
tum Mediolani admisit & induxit. At is possessor effectus, immemor
bñficii in eum collati, plura cū Gallis hostibus, i sacri imperij dedecus
& detrimentū molitus est. Inde q; inuito ac percusso cū his fœdere, pro-
didit eidē arces & statum, ac ad hostes transiit cessitque ducatu. Ex-
cuius feloniam. Si qd ius in eodē ducatu habuisset, ad sacre imperiū de-
uoluebatur. At cū Modernus Francorū rex, tñ ex prætēso iure iue-
stituræ Ludouico Regi eius socero concessit, q̄ etiā ex iure cesso p di-
ctum Maximilianū SForciam, ipsius ducatus possessionē, post Ludo-
uici regis mortē naturalis esset, nulla p eū seu aliū eius nomine noua in-
uestitura ab ipso Maximiliano celsare: nec a nobis petita, seu obtenta.
Sic nos & sacrum imperiū contemnendo, pluraq; etiā contra decus et
honorē nostræ, ac ipsius sacri Ro. impii moliedo, & in nos eiusdē feudi
dñ. in ceruicē eleuando, armaq; mouedo, prout suis proprijs literis ac

notorijs gestis innotuit; etiam si ualidam antea inuestiturā habuisset,
prout non habuit, om̄i illius commodo om̄iq; iure, ipso facto priuat^o
extitit. Idq; totum ad nos & sac^o Romanū Imp. deuolutū fuit. Vt sic
illustris Franciscus SForcia in eodē ducatu Mediolani, nullū ius pos
set prætendere, nisi id ex nostra liberalitate & gratia consequatur. Nō
em̄ ex inuestitura prima, ius aliquod habere potest, stante reuocatio
ne, ut præmittitur: facta p̄ ipsummet concedentē, eo. s. tpe, quo non
dum eidem Francisco duci ius in requisitū. dici poterat: sed duntaxat
in spe qđ facilius tollitur. Vbi potissime plenitudo accedit potestatis,
cū cætera ipsius concedentis ac reuocātis sentētia. Non etiam ex ces
sione seu renunciatiōe dicti Maximiliani eius fratris primogeniti, qui
nullam de eo statu habuit inuestiturā, sed simplicem detentionē nullo
iure suffultam, cui pariter obstabat paternæ inuestituræ reuocatio.
Sicq; illius cōcesso nullius fuit effectus. Nemo em̄ plus iuris in alium
transferre potest: quā ipse habeat. Sed demus inuestiturā, eidē Ludo
uico patri concessam, in suo robore permanere, ipsumq; ducē Fran cis
cum iuxta illius ordinē ad successionē uocandū, non uocatur ex ea ni
si post mortem primogeniti, qđ adhuc uiuit. Sicq; non euenit casus, qui
ipsum Franciscū adm̄tat. Non em̄ primogenitus simpliciter refuta
uit feudum añ feudi adeptiōne: ut fieret locus sequenti in gradu, sed
opta. o feudo, ubi de fructibus pro libitu eius, uita comite, disponere
poterat etiam inuito propingore successore cessit & renunciauit. Et
cū id egerit, paciscendo cum hostibus in dñm feudi: totū illud ius, qđ
eidē Maximiliano primogenito cōpetisset, ad sacrū imperiū deuolu
tum extitit. Sicq; nos nullo iure cogebamur, etiā firma stante illa pri
ma inuestitura hm̄oi ducatum Mediolanensem concedere ipsi illustri
Francisco SForciæ. Saltē uita comite ipsius Maximiliani primogeni
ti. Quinimo iure merito poteramus ducatū ipsum penes nos retinere
eoq; interim uti frui. Obijcietur nobis scēdus percussus cū diuo Leo
ne. Super quo tñ nulum ualidū fundamētum fauorē dicti Francisci
SForciæ ædificari potest. Res est inter alios acta, nihil ibidē dū duce
Francisco tractatū est, nec quispiā pro eo ibidē interuenit, nullusq; p
eo stipulatus extitit, cui stipulandi ius esset. Et si inter contrahētes res
ageretur, emergeret questio, an is qui ex eo scēdere se surdaret, p̄ par
te sua impleuisset quod debebat. Sed fatemur om̄ia solēniter gesta &
impleta, ipsumq; scēdus percussus, & stipulatū cū ipsomet duce Fran

elisco non datur illi ex eo scedere plus iuris q̄ antea haberet. Sic em̄ so-
nant ipsius scederis v̄ba. Item: Quia illustris Franciscus SForcia dux
Barri prætendit ducatū Medialani sibi deberi ex ui inuestituræ, p̄ feli-
cis memoriæ Maximilia. cæsarē factæ, attenta renūciatione fratris sui
primogeniti, p̄ quā se primū successionis locū asseruit obtinere. Actū
extitit & conuentū. Quod si idem i. lustris Franc. Sforcia ducatū ip̄m
recuperauerit, præfati contrahentes, eundem in suis iuribus conserua-
re curabūt, ac ab omni uiolentiā tueri nitent. Ecce igit, qd̄ hic nullum
aliud prætendat dux Francif. quam qd̄ supradictū est, abunde tamen
eneruatum. Ecce quod hic est conuentio conditionalis, si ipse dux du-
catū recuperauerit, q̄ conditio implenda erat in forma specifica æque
non impleta, prout ipse implere non poterat, obligatio i. la euanescit.
Et esto quod foret ipsa conditio firmiter impleta, & purificata. Ecce
obligatio illa non disponit nisi de eo conseruādo in suis iuribus. Quæ
ut antea ostensum est, nulla sunt nulliusq̄ momenti. Si igitur nos tot
titulis, totq̄ iuribus fulti, qui ducatū ip̄sum, scederatorū nostrorū præ-
sidijs freti, nostra tamen ut plurimū impensa, nō sine magna nostrorū
factura, totq̄ præclaris ducibus ac militibus amissis, cū tanta Christia-
ni sanguinis effusione, ex hostiū manibus recuperauimus, ab eorū que
faucibus eripuimus, & totiens illis redeuntibus, repulsis ac uictis ser-
uauimus, ac tutati sumus, nulla nos ad id urgente necessitate, sed pro
reipub. gete, ex nostra mera liberalitate ac munificētia, iuribus nostris
tā claris, tam apertis om̄ino postpositis ac postergatis, consensimus e-
undem illustrem Franciscū SForciā, tanto munere dignū facere, eun-
demq̄ ad dictū ducatū admittere, ac eidē ipsius ducatus inuestituram
concedere. Quis nam uir sani capitis, nos de cupiditate, de ambitione
de indebita occupatione recte arguere poterit? Quis nam ex his ge-
stis potest elicere sinistra aliquā suspiciōē qd̄ non recto animo inten-
ti uideamur ad ea om̄ia q̄ reipub, Christianæ quietē & tranquillitatē
Italiæq̄ libertatē concernere uident? Ad hæc non v̄bo tm̄ obtulim⁹,
sed & effectu præstitimus. Fecimus enim ip̄sum ducem Franciscum
totius stat⁹ possessorem, fecimus in eius ptate reponi & consignari o-
mnes arces, omnesq̄ ciuitates, autoritatē & administrationē om̄imo-
dam eidem pm̄issimus, ut nō solū regere & pro libito administrare pos-
set fructus percipiendo, sed etiam alienando uendendo ac pro eius uoto
disponendo. Cuius etiam alienationis, dum ad id requisiti fuimus tan

quā a uero duce factas confirmauimus & approbauimus, fecim⁹ in
foederibus per nos initis, tū cum Adriano, tum cum Venetis, tum et
am cum cæteris, cum quibus tractauimus eūdem, tanquam Medio-
lani ducem nominari & includi, de eiusq; tutela & conseruatione trās-
egimus: Concessimusq; tandem inuestiturā dicti ducatus, & pertinen-
tiarū in forma amplissima. Quam ad manus egitis Belliæ ipsius ducis
Francisci oratoris realiter consignauimus, sub certis cōventionib⁹ &
obligationibus, per ipsum ducem implendis pro parte impensarū, per
nos in eius beneficiū factarū pro adoptione & conseruatione dicti sta-
tus. In quibus tamen ita moderate habuimus, ut nec uix quartam ipsa-
rū impensarū partem, per annorū terminos essem⁹ recuperaturi. Hæc
profecto scripta patent, nullaq; tergiuersatione cæleri potest. cū iam
in Notoreitate transuerint. Insuper, cū de ipsius illustris Francis-
ci morte dubitaretur, physicq; quæ de illius salute desperarent, hincq;
noua oriretur in nos suspicio Vestræ S. Venetorū, aliorū Italiæ poten-
tatiū, si statū ipm Mediolanē. per mortem dicti ducis Francisci ad
faciē imperiū recta uia rectoq; ordine iustitiæ deuoluendū, aut in no-
stra potestate retinerem⁹, aut serenissimo fratri nostro charissimo Fer-
dinando, Archiduci Austriæ concederemus. Cum & nostram &
ipsius fratris nostri potentiam exosam & formidabilem habere uide-
rentur, potius deo (qui nobis hæc sua clementia & benignitate contu-
lit) ipsiq; fortunæ inuidentes, q̄ aliqua alia iusta causa perciti, Placuit
Vestræ Sanctitati nos per dictū eius legatū moneri & hortari, quate-
nus pro Italiæ quiete, ac ad submouendū cuiusuis suspicionis scrupu-
pulum in casum mortis, dicti illustris Francisci SForciæ, ducatū ipm
Mediolani nequaq; in nostra potestate retineremus: Nec pariter ipsi
Sereniss. fratri nostro concederemus: sed ipsum ducatum tali personæ
traderemus, de qua Italiæ potentatus nullū metum, nulliusq; suspitio-
nis obiectū habere possent. Ad eūq; effectū V. S. per dictū legatū al-
terū duorū nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borboni, aut Georgi-
um de Austria, cæsaris Maximil. naturalem filiū. Annuimus nihilo-
minus licet ad id nullo iure astringeremur, qd ducat⁹ ipse in casum de-
uolutionis minime penes nos retineret, nec etiā ipsi Serenissimo fra-
tri nostro concederet, obtulimusq; in eum casum dictū ducatū confer-
re in personam iure merito gratam & acceptam Vestræ Sanctitati, a
qua nihil suspicari posset, quod ad turbandum Italiæ quietem tendere

uideretur. Licet etiam id a V. S. acceptatum non fuerit, nec etiam alijs potentatibus gratum extiterit nisi psonam, cui in eum casum ducatum conferre uellemus, prius nominarem ut discerni posset an grata & accepta foret. Non fuimus ab hac instantia alieni. Nominauimus in eum casum ipsum illustrem Sorbinum ducem, quem uestra S. primo proposuerat, in eum quidem inuestituram conferre parati, non pro comodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspicionis rubigine qua V. S. ac potentatum animi augebatur, pro submouenda ea umbra nostrae magnitudinis qua intrinsecus premebatur: proque ipsius Italiae quiete quam nobis semper cordi fuit, ut potius Christianae reipublicae causam, quam priuatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit? Si ducatum Mediolani & statum tanti momenti tantique ualoris (ut praemittitur per nos recuperatum) quem licite retinere poterimus, tot titulis, totque iuribus fultis. Semel illustri Franci. S. Forciae concessimus: Item si per illius mortem ad nos deuolueretur, ad uestram S. nutum alteri concedere annueremus, non uidelicet, quem uestra S. prius nominauerat: Nos tamen iustis iuribus, tantumque amplo & importanti domino suffulti (pro quo, si Iulius Caesar reuiuiscens nostram personam indueret, aut hi qui nobis cupiditatem impingunt, forsitan etiam iusurandum uiolandum censerent) nos ipsi non coacti, nulloque iuramenti seu cuiusuis obligationis uinculo astricti, nostra sponte pro ipsa reipublicae ius nostrae tam liquidum abrogare, & a nobis auferre consensimus excluso etiam proprio fratre, qui iure merito post nos caeteris omnibus anteposendus uidebatur. Cum hunc loco filium haberemus in succedendi gradu proximiorum, cui nulla ratione nulloque iure diuino, naturali uel ciuili, extraneus quispiam antefereendus erat fateamur necesse est, non hic cupiditatem, non ambitionem, non auariciam, non dominandi seu aliena occupandi appetitum iesse. Sed potius amplissimam uberemque largitatem, munificentiam, ac, si dicere fas est, prodigaliter dominandi contemptum arguere. quod tamen reipublicae causa laeto hilarique animo, ultro, nec non sponte praestabamus. Sed nunc submouenda restat causa illa gemitus & doloris Sanctitatis V. S. ac totius Italiae, qua V. S. tamen affligit: occupationis. scilicet ipsius status Mediolani inde per nostros factae cum obessione arcis, in qua duxerat. In qua licet non omni culpa excludere & liberare possimus. Illam si qua foret in duces belli referendo, quibus dum nos monuissent, de praedictis & molitionibus: quae aduersus nos & statum nostrae parabantur. Marchio Pischariae, ut praefertur, rei conscius, nobis illius serie radicatus detexisset, affir-

mans ipsum ducem Francisc. huiusce facinoris reum, ut se statimq;
illum a nostra obedientia subtraheret, ac fœderatorꝝ uiribus non habi
ta rōne inuestituræ, nec fidelitatis per eū præstandæ, nec impensarꝝ, q̄
nobis erant refarciendæ in eo statu de facto potius q̄ de iure teneretur
atq; eo etiã decedente fœderatorꝝ præsidio, nobis exclusis subtraret.
In eo statu eius frater Maximil. S. Forcia: quē iam ipso iure priuatū di
ximus, consentiente etiã Galloꝝ rege, cui ius dicti Maximiliani, si qd
habuisset, cessum erat: ut quoq; exercitus noster tumultuantibus po
pulis, ad ipsius met ducis Francisci, suorꝝq; agentiu, & fœderatorꝝ in
stantiã & solitudinē deleretur, & in ruinã & præcipitiū deduceret:
& si fieri posset, oēs ipsius exercitus duces & milites trucidarent. Eo
etiã signanter adiecto. Quod cū ipse illustris Marchio Pischariæ, habi
to de ea re cū ipso duce Francisco colloquio, ut magis illius intrinsecū
anim tentaret, an firmus in ea factionis practica remaneret, ei duci p
suadendo dixisset: qd postq̄ iam a nobis inuestiturã obtinuerat, eratq;
de eius statu securus, nō oporteret amplius eã practicã prosequi: Idem
dux respōdisse fertur firmius & cōmodius esse, qd iam practicatū erat
atq; conclusum, q̄ quod ex inuestitura assequi poterat, cōcurrente ibi
dem publica salute Italiæ: q̄ etiã rei priuatæ añferenda censerentur. In
stabāt propterea duces ipsi, ut ad has molitiones repellēdas, neue ma
iora scandala inde sequerentur, his licentiã pberemus, ut de ipso Fran
cisco duce & statu mediolani se nostro nomie asseuerarent, pro nostri
exercitus tutela, utq; exercitū ipm comminuēdū & penē dissoluendū
nil tale metuētes: iusseramus, nō solū sustineremus sed etiã augeremꝝ
ni penitus ab Italia excludi uellemus. Nos autē q̄ hæc non facile cre
debamus, sed potius cōficta simulataq; putabamus: eo q; q̄ bella tra
ctare solent, potius belli q̄ pacis media cogitant, in hisq; libentius ani
mos eorꝝ adoptāt. Arbitramur em̄, quod sub eo colore putassent nos
cogere & urgere ad ipsum nostrꝝ exercitū integre seruandū sustinen
dūq; dubitantes itaq; ne ueluti belli cupidi in id præcipites ruerēt ac
arma præter nostrã uoluntatē mouerent: Cum etiã nil aliud q̄ pacem
& quietē cuperemus, mādauimus eis dē ne qd noui tentarent in dicto
statu mediolani, nisi in tribus casibus: Si dux Franc. moreret: Si Galli
cū Heluetijs Italiã intrarent, uel si factionū practicarꝝ executio ex ad
uerfo tentaret, ut hi prius arma contra nos exercitūq; nostrꝝ mouerēt,
In quibet em̄ horꝝ triū casuū cōsensimus, qd pro tutela exercitus nostr

& reꝝ nostrarꝝ se asseuerarent in dicto statu Mediolani. Verꝝ cū Hieronymus Moronus, primarius ipsius ducis Francisci Consiliarius, ac eiusdem factionis fertur principalis minister, multiplicatis suis lris monuisset dictū Marchionē Pischarię, quę putabat factionis participem habere, ut rem suā disposeret, eidē afirmando reliquos factionis locios, iam dispositos paratosqꝫ esse, ut in octo uel decē dieꝝ spacio in nostros irruendū esset. Idem Marchio participato cum ceteris ducibus nostris consilio captosqꝫ Morono, illius habita confessione, totā seriem negotij complectente satis conformi in ea quę Marchio nobis suis literis insinuauerat, collecto exercitu nostro undiqꝫ sparso, aliquot ciuitatibus munitis Mediolanū progreditur, ducem Franciscū interpellat, ut pro securitate nostra nostriqꝫ exercitus arces & castra dicti status, in nostrosꝫ manus reponeret, idqꝫ custodibus illoꝝ exequendū cōmitteret. Annuit dux ipse ut castra nobis traderent, prout effectu tradita fuere: Duabus dūtaxat arcibus principalioribus, quas ipse muniuerat, Mediolani. s. in qua ipse recludebat, & Cremonę exceptis: has enim duas in se reseruandas censuit, donec de nostra uoluntate certus fieret offerens interim, illas nostro nomine tenere, ac obsides dare, ac per se & per præfectos arcium iuramentū præstare, quod ex ipsis arcibus nullum exercitui nostro damnū seu præiudiciū fieret. Non placuit hæc securitas ducibus nostris, uident picula in mora. Si arces illæ magis munitur liberæqꝫ permanerent, posse inde exercitus nostri ruinam succedere resqꝫ nostras in euidenti periculo remanere. Interpellant denuo, ac iteꝝ atqꝫ iteꝝ requirunt sub rebellionis pœna ac læsæ maiestatis criminis confessi atqꝫ conuicti, quatenus ipsa arce Mediolani in potestate nostra ac nostrosꝫ posita exiret, suiqꝫ copiā faceret, & ad uersus eas de quibus culpabatur defensiones ac iustificationes si quas habebat proponeret, duosqꝫ eius rei cōscios quos penes se habebat in arce reclusos dimitteret interrogādos, ad ampliōrē reꝝ gestarꝫ dilucidationē. At cum Dux ipse his non annueret, nisi a nobis mandatū haberet, nostri arcem circinuallant, Interimqꝫ de gestis nos admonent, necessarias causas per quas ad hæc coacti fuerant, enarrant approbationem gestorꝫ a nobis exostulant. Instant, ut eidē duci Francisco rescribamus, mandemusqꝫ ut arcē nobis aut nostris tradat. Nos referentes rē hæc præter mētem nostram tentatam, nunqꝫ uoluimus nec illorum gesta approbare nec duci (ut petebatur) mandare ut castris dimitt

teret. Semp enim in animo habuimus, eam accusationem quæ in ducem ferebatur debito iuris ordine tractandam & terminandam. Nūc profecto eius rei exitu præteritorum vitas elici potest, cum præparatae iam diu factionis effectus illuxerit, q̄ magis deinceps eisdē nostris ducibus credere debeamus, non possumus non laudare & ap̄ probare eorum prudētiā & fidē in conseruatione dicti status, ipsiusq; nostri exercitus illiusq; arcis assecuratione ne amplius muniri possit, neue inde maioris mali & incommodi occasio præstaretur. Nec id quidē ita perperam & iniuste gestum uidetur prout Sancti. V. sibi suadet dato em̄ fundamēto quod ipse dux Franciscus læsæ maiestatis reus accusaret. Et si unius duntaxat testis adesset depositio, ubi plurium tamen adest testimonium. Ex quibus etiam si essent socij criminis ac factionis participes poterit iure merito contra ipsum ducē procedi & ad capturam & ad torturam. Et cogit ut sui copiam faceret, ac in uinculis causam diceret, suasq; defensiones & iustificationes carceratus adduceret, nō autē in arce reclusus audiri debuit. Quinimo cōtra eum uocatū & nō comparentē ac se subtrahētē & resistētē potuit in eius cōtumaciam pronounciari, ut pro cōfesso & cōuictō haberetur. Sed & priusq̄ id fiat accusato nō comparētē, nec sui copiā faciētē, licite ad manus curiæ redimētur illius bona, q̄ etiam a die ingressi criminis ipso iure publicata confiscataq; cēsentur. Sicq; hinc non tanta causā gemitus & doloris V. Sanctitati parata uidetur. Si dñs V. asallum ingratum & læsæ maiestatis reū puniēdum cēseat, ni forsan quod in mentē cadere non potuisset, id gemēdum dolēdumq; putēt, quod eidē hanc foueā in quam incidit sub charitatis specie parauerunt, ipsumq; ad huiusmodi discrimē deduxerūt: Sed potius ingemiscere ac dolere deberet non solum V. Sanctitas, sed uniuersa respubli. quod sine iusta causā sineq; culpa nostra tam ingēs excitetur incēdium, quo & turbatur uniuersus ecclesiæ status & tota scandalizatur Christiana religio. Nec sane intelligere possumus quod cuncti prope Christianitatis reges (ut V. Sanctit. ait) efflagitarint agitauerint nec nō partiti fuerint in re tanti præiudicij arma & auxilia conferre. Scimus. n. & pro certo habemus nec Vngarum nec Polonum nec Portugaleñ. Nec Danñ. huiusce consilij participes seu conscios. Anglus autē & si eius fēderis conseruator & protector nominetur, nobis tamen aptis suis literis significauit se nequaquā in id fœdus consensisse, nec mādatum dedisse, nec talē protectionem

acceptasse nec acceptare uelle, licet ad id pte V. S. interpellatus ac instanter requisitus extiterit: se pacis quã semp efflagitauimus mediatorẽ offerendo. Gallus ꝑo & si cū S. V. ac alijs Italiae potentibus foedus percussisset, ut eo medio mitiores si posset q̃ iã ex nostro foedere obtinuerit a nobis pacis cõditiones exhauriat, liberosq; obfides recuperet. Retulit tñ apto ore quod Vestrae S. impulsu & suasu, etiã prius q̃ in regnũ suũ liber remitteret, de ipso nouo federe ineundo sollicitabatur. Et sunt qui affirmant, ut ex qbusdã literis pcepimus: qđ V. S. ipso etiã Galloꝝ rege nõ petente, eidẽ iuramentũ relaxauerit qđ nobis præstiterat pro foedere nobiscũ prius inito, quod tñ credere nolumus: qñ quidem res talis om̃ino a pastore Christi uicario aliena esse deberet, ne ipsius iurisdictioni sine causa spreta religio ad deteriora incentiuũ præberet. Merito tñ V. S. his ꝑbis utitur dimissis consilijs & cõspirationibus si ꝑbis addatur effectus. Si ꝑo om̃is cõspiratio dimittatur cum secundũ rectã intelligentiã crimen denotet. Quod autẽ ad ea conuentionũ capitula, q̃ attulit Herrera, uideamus qualiter S. V. prætendat illa paucis in locis leuiter immutata: si em̃ bñ cuncta rimẽtur oēs articuli q̃ cũ ipsius legato sic cõpositi remanserãt cũ V. S. concludendis licet ipsam conclusionẽ V. S. reseruandã assereret, eius præte postq̃ ad nos puenerat reserata atq; restricta, mutati penitus ad nos remissi fuere. Ita ut nullus fere remaneret intactus, q̃ non aliã substantiã aliũq; sonũ præ se ferret. Oēs tñ hm̃oi mutationes obmissimus in quatuor duntaxat articulis, hm̃oi conuentionũ uidelicet 12. 13. 14. & 15. moderationẽ petentẽ. In 12. n. ipsoꝝ articuloꝝ q̃ rẽ ducis Ferrariã cõplectebatur, licet ois substantia ultra quã tractatũ esset mutari uideret. Cõsensimus tñ nos effecturos cũ effectu, quod eadẽ sanctitas & intra præfixũ tempus dũ sibi expedire uideretur, sine cuiusq; resistẽtia, sine armoz; apparatu recuperare posset: possessionẽ Rhegiũ & Ruberiã tenendam & possidendã prout antea tenebat, ita qđ non intelligeret præiudicatum iuribus imperij aut cuiuslibet alterius prout eadã S. V. admittebat. Id solũ addidimus qđ ad alliciendũ ipsum ducẽ Ferrariã, remittendo eidẽ qualq; poenas & ius cõmiss. ac absoluẽdo eũ a cẽsuris forsitan incurris, quod profecto nõ nisi ad maiore quietẽ Italiae petebamus, non ignorantes ipm ducẽ nõ aliter sine armis cogi posse: ut Rhegiũ & Ruberiam dimitteret ul' S. V. restitueret, in qbus & iure feudi imperialis & rone prioris spoliũ se potius tuẽdum cẽlebat. Vñ ad prouidẽdos no

uos belli tumultus, & ne remaneret cuiusuis incēdij scintilla, sed uni-
uersa Italia in eo foedere sine quibus scrupulo concurreret id ita agendū
necessario censentes, prout nūc agit V. San. nos etiā sub spe defensiui
foederis iā percussū, ad ipsius ducis Ferrariæ offensionē astringere uolu-
issemus, in quare nouos belloꝝ tumultus timebamus q̄s tñ effugere
nequimus q̄ dū ab offensione nos abstinere curamus, defensionī stat⁹,
dignitatis & autoritatis nostræ intēdere cogimur, & inniti trahimur.
Qua de re hmōi nostrā additionē nequaquā respuendā V. S. putabam⁹
in hoc. n. nec V. S. autoritati derogatur. Nec a ꝑpastoris officio de-
clinabatur: sed potius publice geti consulebatur. In 13. ipsius foederis
seu capitulationis articulo illā salis distributionē in statu Mediolanē.
continentē, ex quinꝫ correctionibus ꝑ V. S. factis eas oēs admīsum⁹,
eo duntaxat excepto qđ ubi V. S. deleri fecerat illa ꝑba ad eius uitæ
decursum, satagens illud ius sibi & successoribus ꝑpetuare. Nos q̄ dū-
ta rat personæ S. Vestræ eius uita comite gratificari uolebamus, non
aut statū ipsum Mediolani sacri impij feudū ꝑpetuo ecclīæ Ro. astringe-
gere, & tali onere semp grauatū remanere sine spe libertatis. Nolen-
etiā ipsum sereniss. archiducē fratrē nostrꝫ iure sibi in eare cōcesso ꝑpe-
tuo exclusum remanere. Noluim⁹ illā cācellationē appbare, sed ꝑba
illa ad eius uitæ decursus, prout in Capitulatione, quā attulit Herre-
ra, firma manere censuimus. Ex ultima ꝑo ipsius articuli correctione
admīsum⁹ eā partē additionis ibidē ꝑ S. V. factā ut esset illa conuen-
tio absq̄ ꝑiudicio sedis apost. Ea aut ꝑba q̄ his subiūgebant, uidelicet
de Sale ipso in ducatu Mediolani distribuēdo, cū uiderent̄ relatiua &
subsequētia ad iura sedis apo, uideremurq̄ fateri ius eē apo. se. illius di-
tributionis, uoluim⁹ admittēre ne fateremur qđ non erat. Sicq̄ in hu-
ius articuli correctione: nulla San. V. fiebat iniuria. Sed potius nos &
fratrē nostrꝫ ac sacꝫ Ro. imp. ab iniuriā eximebamus: & nō sub ꝑboꝝ
in uolucro disceptationis causam relinq̄re uolebamus: sed clare & ap-
te dubiū om̄ne tollebamus. In 14. articulo ipsius capitulationis vñ illæ la-
chrymæ, illæ angustię ꝑdiere, addiderat S. V. in fine ipsius articuli di-
sponen. de statu Mediolani, & duce Franci. S. Forcia hæc ꝑba forma-
lia. Et q̄ ipsi Francisco Maria duci nōnulla imputant̄ contra cæsarē,
aut a Maiestate sibi coecessam inuestiturā & feudū ꝑpetrata, cupiēs ea-
dem Maiestas q̄tum in se est Italiæ fouere getem, q̄ seruari posse non
creditur, cū eiisdē ducis a statu & ducatu remotione, ideo conuentū

est quod idem dux in statu ipso pmaneat. Et quatenus opus sit in eo p
Cæsare de nouo confirmetur; nō obstantibus qbuscūq; p eū cōtra ma
iestatē etiā supra dictū est attētatis, etiā si saperent crimē læsæ maie
statis. Cæsar nanq; ducē ipsum pro innocēte habere uult, & ex mera
liberalitate sua ac totius Italicæ intuitu, totum sibi remittit & indulget
si etiā peius quam dicitur aut creditur errasset. Videat quæsumus,
Sanctitas V. q̄ leuis existimanda foret hæc immutatio: q̄ iusta & ho
nesta petitio, q̄ optimū esset exēplum ad res bñ gerēdas, ad uafallos &
subditos debita fide & obedientia erga dominos continēdos: quam e
gregiam præberet formam augēdi & conseruandi Sac. Roma. Imp.
a deo institutū, a prophetis prædictum, ab Apostolis prædicatum, &
ab ipso Christo nascente, uiuente & moriente approbatum. Nos ta
men qui nil aliud q̄ pacem, q̄ quietem reipublicæ Christianæ cupie
bamus. quantum fas Sanctitati Vestræ satisfacere, nullumq; rectum
nostræ intētionis testimonium intactum, aut dubitationis scrupulum
in V. Sanctitat. mēte relinquere putabamus: reformauimus dictum
decimum quartum capitulum ipsius capitulationis in hæc uerba. Vt
autem nihil dubietatis seu suspicionis in hoc fœdere relinqueretur sed
omnis scrupulus de medio tollatur. Cum in priore fœdere potius
sub nomine proprio quam appellatio includi uideretur illustris Fran
ciscus SForcia dux Mediolani, q̄ a i quibus iam mēsis graui uexa
tus ægritudine, & in summo uitæ discrimine cōstitutus fuit, etiā de
Feloniam ac læsæ maiestatis crimine accusatus seu inculpatus, & si hūc
aut naturali morte aut ciuili iustitia præuia ab ipso ducatu Mediolani
excidere contingeret: hæsitari posset an fœdus ipsum ad alium in eo
dē ducatu ex Cæsaris concessione uel dispositione succedētem protē
deretur: ideo ad ampliōrē ipsius fœderis declarationē actū extit. Qd̄
siue ipse illustris Francil. SForcia uitam obierit, & ab hoc sæculo mi
grauerit, siue per uiam iustitiæ dicto ducatu fuerit priuatus in eū ca
sum Cæsarea maiestas pro Italicæ quiete & contemplatione S. D. N.
ipsius ducatus Mediolani inuestituram concedet illustri Carolo duci
Borbonij & Aluerinæ. Ita quod S. D. N. & cæteri fœderatiq; in hoc
fœdere uoluerint comprehendī, sunt & censeantur astricti ad defensio
nem ipsius status Mediolani: etiā ad opus dicti illustris ducis Borbo
nij dū de ipso ducatu Mediolani fuerit inuestitus. Quo casu quantū
ad omnia in fœdere contēta, tanq̄ successus in locū dicti illustris Fran

cisci S. Forcia, fungatur omnibus honoribus & oneribus quibus ipse uiuens & in tali statu permanens fungi debuisset. Hæc est immutatio quæ in hoc articulo fecimus: quæ uelut iustitiæ & æquitati consona approbandam, & nequaquam respuendam censebamus, minimeque in mentem nostram cadere poterant. Summum pastorem uices dei gerentem in terris a deo pertinaciter insistere debuisset. Quod si dux Franciscus tanti criminis reus appareret, impune euaderet: cogeremurque inuiti illi indulgere, ac in statu illo conseruare: sic incertum maioris ingrati tudinis maiorisque delicti illi præstando. Arbitramur V. S. sat esse debere, si ductu illo ad nos & S. imp. deuoluto consentiebamus S. V. intuitu, ut nec illud retineremus, nec proprio fratri concederemus. Si personam quæ S. V. antea ad id gratam habuerat nobisque nominauerat, moriente duce Francisco prouidendum non minus gratum esse putarem, ipso duce Francisco per iustitiam priuato: ut quod in naturali morte consenserat, in illius etiam morte ciuili recusaturus non esset. In 15.º ipsius capitulationis artic. continete præteritas nouitates, tētas contra ecclesiasticam libertatem regno nostro Neapolitano. Cum v. Sa. fere totum articulum in vobis dispositiuus deleuisset & cancellasset, his duntaxat vobis. Primo, dispositione dicti articuli additis & commutatis. Quod circa huiusmodi obseruentur, quæ in uestitura regni Neapolitani ipsi Cæsari concessa continentur. Nos hanc etiam correctionem & mutationem pro v. S. nutu admittimus, additis duntaxat in fine articuli vobis sequentibus, uidelicet his modis & formis quibus per Ferdinandum regem catholicum eius antecessorem obseruata fuere, & iuxta ipsius regni priuilegia & iura. Quid enim in hoc immutatū quod respuendum uideretur? Si antecessoris rectos tramites in sequēdos putamus, Si iura & priuilegia regni nostri seruare studeamus, qualiter aut ex his mutationibus tam iustis rationibus suffultis. Sumat v. Sa. illud perspicuum (ut ait) iudiciū a nobis illud & pro nihilo haberi. Qualiter inferat in his facultatem primo concessam Ferreræ uberiorē fuisse, Et quod facta concordia cum Christianismo restrictiora & ieiuniora transmiserimus. Qualiter & quo colore ex his præcedat iudicari eandem sanctitatem prostremam esse, & a nobis contineri, ubi nobis cum alijs amicitia conuenisset: quicumque recti sensus & a passione alienus, facile hæc iudicare poterit. Nos. n. semp recti integrique propositi remansimus, prius cum v. S. quæ cum quis alio conueniendi. Nos & ante & post cum rege Gallo initum semper in eodem proposito perma

nentes V. Sanctitatē eiusq; ministros pro hmōi in eūdo sollicitauimus
pulsauimusq; nec q̄q̄ unq̄ habuimus in ore qd̄ nō haberemus in cor
de. Nos Herrerā ad S. V. pro eo fcedere in eūdo misimus lōge anteq̄
cū ipso rege Gallo concluderemus, citiusq; illū aut aliū misissemus ni
V. S. legatū uenientē (ut aiebant) cū amplissimo mandato nobiscū cō
cludēdi prastulandū cēsuissemus, ni etiā post illius aduentū uisō man
dato qd̄ a V. S. habebat, & consiliū qd̄ illo uti posset, diutius cū eo de i
psius fcederis capitulis tractātes, tēpus inaniter consumptū cognouis
semus. Vbi capitulatione iā formata & cū eo propter cōcordata dum
de cōclusionē ageretur nobis insinuauerit, qd̄ ex q̄ post eius a V. S. re
cessum mutata eēnt negocia intēderet cōclusionē differre, donec V.
S. cōsuluisset. Ob qd̄ sc̄tius putauim⁹ capitulationē ipsā, put formata
fuerat ad V. S. p̄ Herreā trāsmittere, putātes ibidē rē celerius posse cō
cludi, licet spe nostra frustrati fuerimus, S. V. ad alios fines tēdēte, pro
ut exitus demonstrauit. Nūc ad literas manu V. S. conscriptas de qua
rū rñsione conq̄ritur deueniēdum est, ut etiā inde omnē a nobis repel
lamus culpam. Ea em̄ p̄ V. San. eius respōsionis culpa nobis in tribus
impingitur. Primo qd̄ V. S. ubi clemētiam ducis Mediolani petebat,
nos rigore iustitiæ obtulimus, ad qd̄ satis diffuse rñsum dedimus dum
ipsius ducis negociū añ discussimus, ut sic repetitione nō egeat. Id solū
hic adijciendū cēsēmus, non uideri in hoc iustā S. V. quærelam. Si iu
stitiæ uia amplectendā cēsuissemus: Sine q̄ ꝑa pax esse non pōt. Cū iu
stitia & pax se inuicē deosculentur, & ut ad clemētiā deueniatur pri
us ꝑitas est hñda. Sunt enim (te. psalmista) quatuor sorores concatena
tæ: Iustitia & pax osculatæ sunt: Misericordia & ꝑitas obuiarūt sibi.
Qui igit̄ mīam expectat reatū fateatur oportet. Qui pacē uult iustitiā
amplectat. Nec ita passim utendū est clemētia, ut deliquēdi incentiuū
præbeat. Sed potius ad bonū regimen spectat parcere subiectis & de
bellare supbos. Non. n. indulgendū uidet̄ his q̄ contumaciter i rebelli
one persistūt, his q̄ in arcibus muniis se continent, his iustitiæ execu
tionē satagunt euitare. Secūdo redarguitur nostra rñsio qd̄ pro culpa
quam V. S. in q̄buldā esse dicebat, V. Sa. qd̄dam mō criminaremur, il
los immunes criminis fatendo. Sed absit tantus error q̄ nil ipsā respon
sione quā propria manu conscripsimus legi poterit, qd̄ criminationem
sapere uideatur, sed potius uenerationē & obseruantia Vestræ S. quā
semper in vey patrē & pastorē præcipuū habuimus. At si id V. S. cri

minationem putet quod ea asserēte: ducem Franciscum in aliquo for-
san errore, alios quosdā in ꝑa (ut aiebat) Ribaldaria incurrisse ex qbus
foran aliqs iam deo cōputū reddebat. Nos intelligentes hæc a uestra
Sanct. referri ad criminandū Marchionē Pischari & tunc uita functū,
qui (ut præfertur) antea uiuens nobis illius factionis practicā detexe-
rat. Rñdimus de mortuis modeste loquēdū esse ac in dubio potius bñ
q̄ male præsumendū, hominēq; mortuū qui p se rñdere non poterat,
potius laudandū q̄ uituperandū seu culpandū. Nosq; cupere mortuū
uiuere, ut de seipso rationē redderet. In duce aut non errorē qui in fa-
cto proprio cadere non poterat: sed si ea quæ illi erant obiecta ꝑa ap-
parerent, crimen potius acerrimū ac exēplari punitione dignū cense-
ri. Hæc quippe nullā in V. S. criminationē asserunt, ni forsan S. V se-
ipsam dijudicans fateri uellet (quod non credimus) se eius factionis cō-
sciam autricq; fuisse, prout Marchio uiuens nobis retulerat. Quem
foran ob id de Ribaldaria agendū censeret, quod præter fidē datam
illius factionis secreta detexisset, qui tñ ex eo fidelitatis debito, quo no-
bis prius astringebatur, tacere non poterat, quin seipsum eiusdem cri-
minis reū faceret: ubi propalando tale facinus, ueniā præmiūq; & lau-
dē iure ita disponente consequēbatur. Tertio redarguitur eadem no-
stra rñsio quodque V. S. nobis benigne & large pollicebatur, ea nos
tanq̄ debita & obligata flagitaremus. Sed uideam⁹ qualia essent eius-
dem sanctitatis pollicita, qualiaq; fuerit rñsio nostra, ut etiam hanc cul-
pam ruamus: hoc. n. V. S. in suis literis sub silentio ptransit, alijs caus-
sam deterius cogitandam relinquens. Vt igitur horꝝ ꝑitas clare pate-
at, offerebat nobis V. S. si illius uotis quo ad ipm duc. Franciscū annu-
eremus, se nobis non solū decimas & Cruciatas & pileos & qcquid p
spiritualē & tēporalem ptatem facultatis haberet præstatur, sed etiam
languinē & uitam ad nostram exultationē & satisfactionē exhibitur.
Rñdemus non conuenire reipub. Christianæ cruciatam tali conditi-
one pstringi, sed potius libere & sponte offerendam, nec congruū ui-
deri ut illa differatur. Poteramus. n. iam in nostris his regnis concede-
re eo ordine, quo nostri prædecessores illam semper a uestris præde-
cessoribus obtinuerant, pro promontorijs in Africa. Qui situs aduer-
sus fidei hostes tuendis ac propullandis, quibus ad eum effectū nusq̄
fuerat denegata, & minus nobis huiusmodi ecclesiæ thesaurꝝ a v. Sa.
denegandum seu differēdum cēlebamus: qui ultra res Africanas, put

uestrae S. insinuauimus, cupiebamus etiam cum ea pecunia quae ex ipsa
Cruciata colligeretur, rebus Vngaricis aduersus Turcas succurrere,
prout & religionis & officii nostri & sanguinis ratio incitabant. Pollice
bamurque eam pecuniam nequaquam in alios usus implicandam. Quod si ex ipsius
cruciatae de negatione seu dilatione quod sinistrae Christianitati continge
ret, hostesque fidei quicquam molirentur, cum iam tot bellis contra nos & sta
tum nostrae tentatis exhausti essemus, nec sine ipsa cruciata occurrere
possemus, protestati fuimus id nequaquam nostrae culpae ascribendum, sed
potius eidem imputandum qui id denegaret quod sibi non noceret & toti
Christianae reipublicae summe prodesse poterat. De pileis autem, diximus
unum duntaxat a uestrae felici promotionis exordio a nobis petitum,
quem ubi putabamus tam diu differendum, cum esset prima gratia a V. S.
manu etiam nostra conscriptis literis petita ac instanter flagitata. Alter
vero pileus petitus non fuerat, sed ultro a V. S. oblatum nostrorumque consen
su acceptatum. Sicque alienum censebamus eos nunc pileos tali condicione
perstringi, quos tamen V. Sanctitatis arbitrio tunc relinquendos putauimus,
Pollicentes nos de caetero pro his nec pro alijs quibuscumque pileis
ullam facturos instantiam. Reliquas autem ipsius V. S. oblationes non so
lum gratas & acceptas habuimus, pro ipsisque gratias ut decebat retuli
mus. Sed etiam reciproco, quicquid facultatis haberemus, uitam quoque
& sanguinem pro uestrae S. honore ac incremento libere obtulimus.
Haec sunt pater sancte quae illis literis V. Sanctitatis manu conscriptis,
nostra etiam manu in effectu reddimus, quas in lucem prodire cupimus,
ut utriusque nostrorum scriptis bene perspectis plane decerni possit, an iusta
sit culpa quae de his nobis ascribitur, an ne homini nostra talem redargutionem
& criminationem mererentur. Ad eam autem accusationem & querelam, quam
(ut praefertur) V. Sa. proponit de nostrorum in Italia agentium iniquitate
& contumelijs, ac oblocutionibus. Id teste deo affirmandum censemus
nil tale a nobis nec nostro iussu prodixisse, nec sub generali nostro man
dato comprehendere potuisse quicquam, quod crimen seu delictum saperet.
Quod si nobis quid tale legitime constitisset, fuisset de his ut de
cet edocti uel etiam adhuc edoceremur, non remanerent haec impuni
tate taliterque pro iustitiae cultu prouideremus, ut nulla horum culpa nobis
ascribi posset. De re autem Senensi non recte taxamur, nulla. n. iusta cul
pa nobis impingi potest, quae ad ipsius ciuitatis quietem stabilitam ac
bene regendam egimus, sed quicquid vero ac iusto principi conuenire

videretur. Est enim ciuitas illa antiquissima illius respub. imperiali di-
tioni subiecta, & supra alias omnes Italiae ciuitates adeo ab omni auo
Sacro imp. addicta, illiusq; deuotioni affecta, ut nil supra desiderari q̄-
at, habetq; propterea ab ipso sacro impio nostrisq; predecessoribus am-
plissima priuilegia etiam p nos confirmata, qbus ipsa respub. regenda
ac gubernanda conceditur. Et cū pluribus iam annis præter ipsorū pri-
uilegioꝝ mentē eiusdē reipubli. regimen & guberniū esset a tyrannis
usurpatū, q non amore sed timore, nō iure potentia ac potius uī illius
subditos cōtinebant. Quorū primus Pandolphus Petrutius: Inde eo
mortuo Burgesius eius filius. Ac eo postea autoritate Leonis ponti-
a regimine expulso, falcē in alienā messē mittendo: Sua. S. nouū ty-
rannū instituisse, Cardinalem Petruciu q eo prætextu q̄tānis decem
aureorū militia eidē Sanctitati persoluere cōuenerat. Sic eandē rēpub.
Senen. unire satagendo rempu. Florentinæ ut inde magis imperij ui-
res in Italia debilitari seu ꝑius eneruari possent. Quē Card. tyrānum,
nos etiā q̄ diu uixit, ut potius Leoni & ipsi V. S. q̄ nobis & sacro imp.
ac illi reipub. satisfaceret, in eodē regimine passi sumus. Eo autē Cardin.
mortuo, dū inter nostros esset contētio qd magis illi reipubl. conueni-
ret, an sub solo gubernatore forent regendi, an sub ordine ciuū ex mo-
ribus dictæ ciuitatis erigendo: rem V. S. consilio & ordinationi remit-
tendā censuimus: ut nostrorū contentionē tolleremus. Quorū ps una
ad unū illius ciuitatis regimen deserendū putabat. Altera ꝑo pars ci-
uibus & populo id committendū satagebat. Electa est tandē inter eos
mediā uia, ut nec unius solus, nec reliqui sine capite gubernarēt: ad id-
q; ciuis nostrorū autoritate præfectus extitit. Primo Franciscus Petru-
cius Borghe. patruus, & cum is V. S. minus idoneus ad id munus eē
uideretur V. S. cū Fabio Petrucio Burgesij fratre affinitate cōtracta
hunc ipsius ciuitatis regimini præficiendū putauit V. S. Franciscum
Petruciu illius patruū excludere illamq; rēpub. ad suæ uoluntatis libi-
tū in manu habere consenserunt: ni id nostri q nil aliud q̄ Sanctitati v.
in his & alijs omnibus occurrentibus, nostro iussu morē gerere stude-
bant. Admissus est Fab. ipse Petrucius V. Sanctitatis intuitu, qui in-
trans ut agnus & cū omni humilitate receptus: tandē adueniente duce
Albanicæ Galloꝝ duce, illius præsidij fretus se nō agnū sed lupū ostē-
dit: ipsamq; rēpub. nō imperiali sed Gallicæ factioni adiungere conatus
est: eā cogēdo, ut Gallis & pecuniā & tormēta bellica ad regnū nostræ

inuadēdū Neapolitanū erogare: ipsiq; duci Albanīe cōtra nos, & sta-
tum nostrę fauerent, & ad illius nutum extorres & seditiosos factionis
Gallicę autores in ciuitatē reducerent. Et cum annuēte altissimo de
nostrę uictoria certiores effecti Senen. ipsi a iugo seruitutis huiusmo-
di se excutere curarunt. Franciscus & Fabius & eorę adhærentes, ci-
uium, ac populi intentione perspecta, ciuitatem cū regimine pro dere-
lictis hñt: seq; ab ipsa ciuitate absentarunt. Proceditur contra culpabi-
les, aliq; (ut aiūt) iustitia præuia plectūtur, aliq; certis limitibus proscri-
buntur & cōfirmantur. Resq; eo deducit, ut ciuitas & respubl. Senen.
p seipsam in libertatem proclamet, reipub. quieti iuxta suorę priuilegi-
orū formā intendat: nostręq; ditioni, ut par erat, se totaliter deuoueat.
His u. s. ut aiunt, percita, conq;ritur suos turbari, maleq; tractari, reme-
dium a nobis exposcens. Nos q; nil aliud cupiebamus quā v. S. in his
& longe maioribus satisfacere, nostręq; in Italia agentiuū opiniones
pro debito iustitię cōcordare. Cōmissimus commendatori Herrera,
quem ad S. v. (ut promittitur) mittebamus, ut is p dictā ciuitatem Se-
nensem transeundo in accessu aut reditu se informaret: de ipsius ciui-
tatis gubernio & regimine, tā antiquo q; moderno, tam cū ipsi sciui-
in ciuitate manentibus, q; cum extorribus añ expulsis. Quid magis ci-
uicati & reipub. conuenire uideretur, an uni soli regimen conferendū
esset, an pluribus ciuibus ex decurionū decreto hmōi regimen esset cō-
cedendum, & hmōi informationibus secreto sumptis, ut sub debito si-
gillo secreti ad nos transmissi oportune prouideremus. Interea tamen
extorres ad suorę bonorę possessionem & fructus, prout prius tenebāt
restituendos censuimus. Adimpleuit Herrera quod ei cōmissum fue-
rat, sumpsit informatiōes ab utrisq; tā ciuibus q; extorribus: prouidit
extorribus sup suorę fructuū pceptione, iuribus reipub. saluis. Misit
ad nos informatiōis omnes clausulas sigillatas. Cōperimus melius rei-
pub. conuenire præsens ciuiū guberniū, q; uim tyrannideutentis. Du-
ximus igitur nil immutandū donec aliter rebus om̄ibus p̄spectis ordi-
nandum censeremus. Interim in lucem prodeunt aliquorę factiones,
qui pecunia corrupti & ciuitatem proderere, & extorres & factiosos in
eam inducere, & ipsam rempub. subuertere conabant: tā p subterrane-
os cuniculos p̄q; alia mediā hostibus & rebellibus ad ciuitatem ingres-
sum p̄parantes: inter quas tres aptissimæ conspirationes, & (ut aiunt)
proditiōes detectę sunt. Cōpertis in factiosorę domibus, montibus,

foueis, scalis, armis, munitiōibus, & omnibus alijs ad id facinus per-
petrandū dispositis, deprehenduntur ut audiuimus hi facinorosi infla-
granti crimine capiūtur, fatentur delictū, detegūt factionis practicas,
damnant iustitia prauia; debito plectuntur supplicio. Si v. S. inter su-
os amicos & beneuolos annumerādos censuerit, si pro his q̄ in eos ge-
sta sunt quærelas prætendat, Si ex his sibi cōtumelias & opprobria im-
pingi putat, Si cū his oēm nobilitatem exterminatā censuerit; quæ po-
tius in ipsa virtute cōsistit, animaduertat u. S. ne grauius pōdus hume-
ris suis imponat; neue hmōi factionū se consciū tacite fateatur; qđ ne-
quaq̄ illius dignitati & officio cōuenire uideretur. Cū potissimum au-
tore cuius nutu cuncta reguntur, ipsa respub. Senen. suæ iustæ causæ
aptum præstiterit testimoniū, a tot inualorū congressibus, se suis solū
uiribus, liberando. Ad illā aut quærelam quā u. Sa. profert, quod con-
tra promissum & fidem datā, tot mala p̄ nostros in sanctæ. Ro. eccle.
terris & locis (ut ait) parata fuerunt. Et si nostros militum insolentias
resq; iniuste gestas, si q̄ sunt, nequaq̄ approbare, nec excusare uolum⁹
quin potius ubi fas erit, debita castigatione cōpescere. Nō possumus
tamē nō mirari, qđ S. u. se promissis & fide data iuuare uelit, qbus an-
tea contradicit, & q̄ etiā per nos ratificata u. S. respuit ac reiicit; nram
ratificationem impugnās, suāq; ut pdiximus denegans, indeq; ad fœ-
dus omīno contrariū transitū faciens. In quem calum non tm̄ exacer-
bandum uideretur, si nostri duces & milites qui sua uirtute & uiribus
Parmam & Placentiā ecclesiæ reddidero ac ab hostiū faucibus euul-
sere, totiensq; tutati sunt, ut illis uictū q̄rerent, ac de his prout de reli-
quis ab hostibus recuperatis disponendū censerent. potissimū cum ita
hæ ciuitates essent ecclesiæ, ex fœdere Leonis consignatæ, tenendæ
dūtaxat eo iure quo aut p̄ ipm̄ Leonem tentæ fuerūt. Quod ius tamē
nullū erat, quandoqdem ad feudū pertinerent impertij, essentq; p̄ du-
catus Mediolani; & de illis nullū eccl. Romana titulū ualidum nec ab
imperio, nec ab eo q̄ dare posset, obtinuerit. Quæ aut de legato & nū-
cio obijciuntur, q̄tum illa a ueritate distent, etiā ex legati & nūcij asser-
tione patebit. Q̄ primū em̄ legatus in curiā nostram puenit, cū iam
nuncius se mandatū habere profiteretur, ut in pace cū Gallo ineunda
& tractanda ministris id flagitantibus & sollicitantibus, impeditus fu-
erit ipsius uiceregis in Italiā transitus. Quinetiā, ut fertur, Si Dom.
Hugo illo tpe intra limites ipsius regni Franciæ repertus esset, illum

pariter detineri curabantur ad V. S. peruenire nequiret. Sicq; magis colorari posset animi V. Sanctitatis nobis alienatio, & apertius incursari posset ipsius Dom. Hugonis tardatio, quã etiam Ve. Sanctitas sine iusta ratione accusare nititur: ubi biduo dũtaxat in curia regis Galloꝝ apud uiceregem se continuit, ad quem missus erat, ad eũ dũtaxat finem, ut cum uicerege si fas esset, ad iter illud Italicũ cum dicto domi. Hugone peragendũ excitaret, Quod si illum ad id dispositum seu præparatum non reperiret, reciperet ab ipso uicerege ulteriorẽ instructionem, de his quã in regno Neapolitano, post expeditũ cũ V. Sanctitate negotium, essent: & inde ipse Domi. Hugo uicerege dimisso, solus ad exequenda commissa in Italiã transiret: ut sic nõ recta uideatur illatio, quod ibidẽ se continuerit: ut res specularetur euentũ. Minusq; inculanda uidet ipsius Dom. Hugonis mora in Mediolano facta, q̃ quintũ diem non excessit. Cuius etiam mora potius coacta censetur q̃ uoluntaria. Cũ in illius apud Mediolanũ primo congressu apparuerint ipsius ducis Sueffiã uices nostras in urbe agentis literæ, quibus nunciabatur scdus aate per uestram S. cum cæteris esse conclusum, eamq; non potuisse induci, ut ipsius Dom. Hugonis aduentum per aliquot dies expectaret. Quinimo resolute respondisse: quod nec per diem nec per horam ipsius scederis conclusionẽ differret: nunciabat etiam arma iam parata. Exercitũ ad iter dispositũ, ut nostros adorerentur. Erat quoq; rumor publicus & fama, quod clausi essent passus, & aditus ad urbem, q̃ nostri cursores siue euntes siue ueniẽtes ubiq; detinebantur: literæq; omnes interceptabantur: nullusq; erat tutus accessus ad uestram S. his rationibus coactus fuit Dom. Hugo ibidem supersedere, ac iter suũ per eos differre, donec a V. Sanctitatis ducib; & ministris saluum conductum impetrasset: prout fecit. Qui sic interim cum duce Francisco tractare uisus est, ut si posset illum induceret nostris ut tenetur, obediret mandatis: utq; omni rebellionẽ cessante se nostræ iustitiæ & gratiæ, ut pererat, subijceret. Nosq; & duces nostros de arce in qua continebatur, securos faceret, ne inde rebus nostris ac exercitui nostro damnum aliquod emergeret, seu incommodũ afferri posset: Non est igitur cur de his V. S. conqueri debeat cui nulla ob id fiebat iniuria. Quinimo ipso duce nobiscũ, uel cum dicto Dom. Hugone nostro nomine transigente, felicior reddebatur nostra cũ uestra S. conuentio, tollebatq; principalior difficultas illius noui scederis,

quod inter nos tractabatur: & quod cū V. Sanctitate inire putabam⁹,
ni forsan uestra Sanct. suis cogitationibus atq; conatibus obuiam ire
putaret, Si Franciscus Sforcia sine S. v. autoritate in gratiam recipere-
retur, illumq; sibi obnoxium non haberet. Quod aut̄ asseritur nostros
interim Parmam occulta prodicione eripere tentasse: id em̄ nobis pe-
nitus ignotū, sed nos arbitramur duces nostros rem tam arduā nobis
inconsultis non ausos fuisse tentare, credimus potius ab aliquo mali-
gno spiritu ad discordiā seminandā adinuentū atq; confectū. Quā-
quidem ubi nos Parmam simulq; Placentiam recuperare, feudūq; impe-
rii, prout fuerat antea, reunire & reintegrare uoluissimus, id non oc-
cultā prodicione, sed palam & iuste per iuris tramites exequendū fuis-
set: licet nos ita a cupiditate semper alieni fuerimus, ut potius nostra,
& imperii iura negligere, q̄ publicam getem turbare maluerimus, &
potissimū illam sanctam apostolicam sedem & catholicā ecclesiā, cui
semper (ut par erat) deferre conati sumus. Sicq; nostros a præten-
sā prodicione omnino immunes esse censemus. Cū potissime nihil aliud q̄ de
eorū offensione cogitare uiderentur, aduersus inuasionē contra eos p̄-
paratū, prout rei exitus demonstrauit. Vnde ex his omnibus crimina-
tionibus & quærelis in nos adductis, recto semper his iudicio sumpto
resultare nō possent tales iniuriæ seu causæ, quibus uestra S. inuita &
gemens (ut ait) de nobis desperare aut diffidere debuerit: nec ob id (ut
asseruit) suam amicitia & bñuolentiam a nobis repudiatam cēdere, quā
potius semper in summo precio habuimus. Nec propterea necesse fu-
erat v. sanctitati se tot magnis (ut ait) regibus adiungere, nec hos in odi-
um nostrum conuertere, Qui non his minorē in christianā rē & sedē
apost. anim semper habuimus. Et quippe si uestra. S. ab his fœderib⁹
& colligationibus contra nos & statū nostræ ac dignitatē tentatis absti-
nuisset, non propterea, ut inquit, pastoris seu cōis patris laudē amissi-
set: sed potius magis atq; magis confirmasset & auxisset. Sicq; merito
cū psalmist. dicere possumus: Quare fremuerūt gentes, & ppli medi-
tati sunt inania, Astiterūt reges terræ & principes cōuenerūt in unū,
aduersus, non inquam dominū & Christum, sed aduersus ministrum
a domino diuinitus institutum ab ipsomet Christo, a quo omnis pen-
det autoritas & potestas: qui propterea dirumpet uincula, & linguam
eorum, & projiciet a nobis iugum ipsorū, prout in suā diuinā benigni-
tatem & clementiā recta nostra intentione, & conscientia fretri, plene

confidimus. Subiungit V. S. cū esset res gesta & fides inuicē data, eademq; sanctitas fœdere astricta cū illis regibus, accessit tū demū itinere lente & tarde confectis dictus Do. Hugo, eidem sanctitati confunctionē & cōditiones eas afferēs, q̄s cū uestra S. tam sæpe tāq; uehementer petisset: totiens (ut ait) repullā & repudiata fuerit. Quare tunc excipiendaz occasio, & t̄ps præterierunt, Duo hæc pater S. confidenda intuendaz uident: q̄ profecto non nos tm̄, sed omnes recte sentientes in summā admirationē debent inducere, & pro quibus nos in sanctitatē V. iustiores quærelas possumus retorquere. Alterz qđ V. Sanct. sciens dñm Hugonē præsto uentuz, & iamdiu ad iter accinctum cū amplo mandato, & grata resolutione noluerit per aliquot dierū spacium, nostris id summe flagitantibus, ac cū omni instantia requiruntibus, illius aduentū præstolari. Sed solū illius tarditatem incusando non habito respectu, qđ is etiā cursoris more per equos ad id dispositos (q̄tum illius ætas ac personæ qualitas ferre poterat) die noctuzq; iter suū festinabat: V. Sa. adeo uoluntariæ proruperit in huius dānosū ac ad scandalosū fœderis participationē. Alterz ꝑo qđ eodē Dño Hugone ad uest. S. prouento & (ut V. S. profitetur) optatas eidē conditiones nostro nomine offerente, priusq̄ aliqua armorū executio tentaretur: eadē San. ita reiicienda censuerit, ut eaz accipiendaz occasione, t̄ps præterisse assereret: non aduertens q̄tum difformiter nobiscum egisset, fœdus, qđ antea cū nostris oratoribus inierat, iam hincinde publicatū, & per nos ratificatū ac approbatū, respuendo, sineq; ulla rōne iusta eius literas ratificatorias nostris reciprocas concedere denegando. Nunc econtrario fœdus aliud illi repugnans, sub defensionis noie penitus offensum sub colore uniuersalis pacis disponēdo: pacem iam ubiq; contractā disrūpens atq; perturbans: & loco pacis bellū ac arma cōmouens. Adeo inuiolabiliter sustinere conatur V. S. ut etiam optatas (ut ait) conditiones, armorū causam submouentes, reciproce recusa uerit. Digne damnata qđem hæc deformitas in ipso pastore & cōmune patre: qui omnibus æqualis esse debuisset. Esto em̄ quod in nobis nostrisq; ministris aliqua mora argui potuisset, prout reuera non poterat, non tm̄ ipsius more purgatio iure tanti momenti erat deneganda: ubi potissime nullū erat ad id t̄ps præfixū, nec dies qui interpellaret ꝑ horas nullaq; pœna ad id adiecta, q̄ more excluderet expurgationem, nec etiam aderat contrahentiū interesse, ubi armorū motibus nōdum

executis radix procedebatur, ubi publica res facilius parabatur. Hæc enim pater beatiss. non ad propulsandū (ut ait) Italiae seruitutis periculum, christianitatisq; perturbationem: sed potius ad effectus penitus contrarios disposita uidetur. Non pro sede apo. armis exercitu munienda. Quæ illis non indiget, ubi nullus adest offensor: sed potius pro ipsius apostol. sedis munitionibus profundendis, ecclesiarq; thesaurio exhauriendo & effundendo, contra ipsum met Christū, ad christianæ reipub. detrimentū: inuenta sunt nō ad iusticiæ & pacis uia (ut inquit) inter omnes equis conditionibus parandā: sed potius ad omnē iusticiā perturbandam pacemq; iam paratam infringēdam ac quasi desperandam: non etiam uidentur hæc consilia seu gesta, quibus S. V. nec coram deo nec coram hominibus rectā iustificationem recipere debeat. Sed potius si fas est dicere, scandalum, ecclesiasticq; status grauē perturbationē peperisse uidentur. At si hæc Sa. V. recto sui intellectus oculo, diligentiq; circumspēctiōe perlustrauerit, comperiet profecto nullum esse regem aut principem nobis recto ordine anteferendum, nullum cui apostolica sedes magis debeat, quemue magis tueri fouereq; deberet. Nullum a quo magis filialis obseruantia ac deuotionis ipsa apost. sedes receperit aut recipere possit. Nullum qui magis Ro. ecclesiam apostolicamq; sedem stabilire, conseruare, ac augere cupiat. Nullum ex cuius regnis ac dominijs magis honoris, commodi ac pecuniæ, ad apostol. sedem Romanamq; curiam affluat, Si eam ad rē recte aduertat V. Sanctitas, comperiet q; ex Imperio regnisq; ac dominijs nostris Hispaniarq; utriusq; Sicilia, Germaniæ, Galliæ, Belgicæ, ac superioris Burgundiæ, plusquam ex cæterorum omnium regnis, ac dominijs simul iunctis, lucri & commodi sedi apostolicæ ac Rom. curiæ accedit. Non enim patiuntur reges, alij ita passim & laute ecclesiarq; spolia & annatas ex eorū regnis ad Rom. curiam deferri: quali autem sint ea lucra, ex centum illis grauaminibus Nationis germanicæ colligi poterit: quibus tamen ex ea deuotione & obseruantia, qua semper V. Sanctitati ac apo. sedi affecti fuimus: nusquam aures præstare curauimus, nec his animum adijcere. Quod si iusta aliqua ratione uel causa, apostolica sedes his lucris careret non essent clauæ aureæ, quæ bellorum Archinia pro libito aperire, & claudere solent, nec V. Sanctitas ex regnorum nostrorum pecunijs, atq; redditibus exercitū in nos concitaret, nec tēporalia arma moueret, quibus potius iustum ui-

deretur, ad nostram defensionem uti. Quod V. San. testatur se nunc etiam eo animo esse, si ad æquitatem & humanitatem nos referre uouerimus: illius arma non solum nobis non aduersa, ueruetiam ad res uere gloriosas perpetuo futura: Sin autem in occupanda Italia quotidie magis, & alijs partibus christianitatis perturbandis, nos non tantum turæ quæ cupiditati & consilijs nostrorum obsequi perseuerauerimus V. Sanctitatem neque iustitiæ neque libertati Italicæ (qua illius sedis tutela continetur) non defuturâ, sed iusta & sancta arma moturam: non tam ad offensionem quam ad defensionem. Sancta quippe est hæc protestatio si uerbis facta respondeant. Habet enim V. Sanctitas ex illis iustificationibus quas superius aduersus ea, quæ in nos obiecta fuerant retulimus: nostram & æquitatem & humanitatem, simulque admixtam iusticiam, ut si talis eiusdem sanctitatis sit animus. primam ipsius protestationis partem ad effectum deducere ualeat. Quod si fecerit, & a nobis gratias, & a deo præmium reportabit. Habet etiam ex eiusdem iustificationibus late ostensum: nos ab occupatione Italiæ, & Christianitatis turbatione, ab omni que cupiditate alienum esse, nilque unquam iniustum, nil Italicæ libertati contrarium, nil quod Apostolicæ sedi tutela non conueniret per nos tentatum: imo nec cogitatum fuisse. Sicque merito cessabit secunda ipsius protestationis pars, ut nec arma iuste in nos moueri possint, nec offensione nec defensione opus esse uideatur. Nos enim ut omnis a nobis absit suspitio. Si V. Sanctitas eiusque federati pro illorum parte arma deponere consentiant, erimus pariter ad ipsorum armorum depositionem promptissimi. Verum quippe hanc & rectam uiam censen. & V. Sancti. in his per uiscera misericordiæ obsecrat, & per ipsam spem, quam de nobis (ut inquit) concepit obuiam erat immoderatis cupiditatibus, & magis publicæ christianitatis bono condonet, quam & nos ad id attrahendos putet: sed rectis V. S. clauibus oleo charitatis delinitis sedabuntur, & ea cura, quam V. Sanct. nobis dicit esse communem, cum ambo a deo (ut recte inquit) in hanc sollicitudinem pro commissis nobis honoribus sumus uocati. sic agendo facillime expediri quo pariter officio & debito, non minus quam V. Sanctitati non etiam neque defuimus, neque defuturi sumus, quoniam totis uiribus atque conatibus anhelamus: ut hæc duo magna luminaria a deo instituta, ita sibi adinuicem debito ordine correspondeant, & subministrent: ut orbis uniuersus rectam illustrationem recipiat, nec per ipsorum luminari-

um obiectum Eclipsim in Christiana religione & doctrina causari, &
& generari, seu diutius sustineri ualeat, in maximū Christianæ repu-
detrimentum. Ad quod V. Sancti in suarū literarum calce subiun-
git, sub conditione tamen, quasi rem dubiam seu incertam proponēs,
dum inquit: Quod si, quæ de nostra in pacem generalē uoluntate pas-
sim ferebantur, ueras prudentiæ & pietatis radices habebant, habem-
us occasionem declarandi quæ sentiebamus: omnia uere nos ex ani-
mo sensisse, atq; operibus uerba comprobando singularē optimi prin-
cipis laudem nobis acquirere. qui si Sanct. Vestræ amorem nostrum
cupiens, in liberanda Italia, q̄ suis fœderatis in eorum iustis petitioni-
bus satisfacere instituerimus: erit id nostræ famæ & sapientiæ melius
multo accommodatum, & paci uniuersali securitatiq; tam rerum no-
strarum, q̄ totius Christianitatis magis consentaneum. Putamus pa-
ter beatissime satis dilucide, & aperte ostensum esse, qualis fuerit no-
stra in pacem generalem uoluntas: ut nec ulla in conditione ponenda
nec de ea dubiandum uideretur: qui nullo unquam figmento, nulla-
ue simulatione usi sumus nil unquam in ore habuimus quod in men-
te ac uoluntate non sederet, omnia uere ex animo sentientes quæ loq̄-
bamur operibus uerba comprobaturi, si hi quos res tangebant, & sine
quibus pax generalis obtineri nō poterat, iuste nostræ inclinationi (ut
decebat) correspondissent. Sed cum ea sit uniuersalis pacis natura, atq;
substantia, ut in ea omnium consensus uniuersaliter exigatur: omniū
uoluntas necessarie debeat concurrere: & e conuerso ab uno solo ex cō-
tendentibus, quicumq; fuerit dependeat: & in solius potestate ac uo-
luntate consistat. Ipsam uniuersalem pacem impedire & etiam si facta
foret turbare bellumq; mouere, & partem alteram etiam inuitam, ad
ipsum bellum trahere non potuit. ob id alijs renitentibus, nostraq; o-
ptima uoluntas operibus comprobari. Qui propterea (tanquam omni
culpa carentes) non putamus illam optimi principis laudem, a nobis
auferendam, seu cuiuspiam maledicentia subtrahendam.

¶ Si igitur V. Sanct. prout flagitare uidetur, consulere intendat pub-
quieti, iustæq; Italiæ libertati, deponat arma, reponatq; gladium Petri
in uaginam, idque efficiat, ut etiam sui fœderati arma deponant, quod
& nos (ut prædiximus) eodem contextu facturi sumus: ut sic iuxta cā-
ticum Zacha. sine timore ab inimicis nr̄is liberati, seruiam⁹ illi. Hoc
enim iacto fundamento, poterit facili⁹. Sa. Vest. eam superficiem pa-

cis uniuersalis ædificare, & laborare (ut inquit Psalmista) In contien-
endo populos in unum, & reges ut seruiant domino. Et cum ea quæ
dei sunt cunctis rebus sint anteponenda, & inde publica priuatis iusta
ratione præferantur, ne priuatorum passio perturbet ea, quæ dei sunt
& quæ ad pub. salutem pertinent, consentaneum uidetur: ut prius ab
hostibus fidei, a christianorum ceruicibus propulsandis, & si fas sit ad
ouile Christi adducendis: deq; Lutheranorum, aliorūq; hereticorum
sectis, & erroribus comprimendis, corrigendis atq; sedandis, & si licu-
erit ad ecclesiæ gremium reducendis: de illis quoq; omnibus, q̄ Rom.
ecclesiæ, totiusq; Christianæ reipubl. statum, salutem, conseruationē,
& incrementum concernere possunt: tractetur, & conueniatur. De-
mum de iustis (ut ait S. Vestra) a ratione & equitate non alienis, priua-
torum seu fœderatorum quærelis, & petitionibus merito ut transiga-
tur conueniri poterit. In quibus tam publicis q̄ priuatis. Si V. S. recto
ordine intendere, ac ad ea animum adijcere uelit: ueri patris ac pasto-
ris officium assumendo, comperiet nos uelut deuotissimum ac obser-
uantissimum filium, illi obtemperantem & obsequentem. Ita in omni-
bus iuri, rationi, ac æquitati subnixum: ut nil iniustum indebitūe pe-
tituri seu desideraturi simus: quin potius iustis aliorū petitionibus fa-
tisfactori: ac si expedierit, de proprio daturi & dimissuri, p̄ ipsius chri-
stianæ reipubl. commodo, proq; christianæ religionis augmēto. Pro
q̄ etiam imperium, regna, dominia, & qcquid nobis deus & natura cō-
cessit, ac deniq; uitam ipsam exposituri sumus. Rursus pollicētes nos
hec uerba nostra. (Si Vestra S. rem paterno amore cōplectatur) factis
& operibus comprobaturos nihilq; omnino pro parte nostra obmissu-
ros, quod ad rem ipsam recte disponendam ac peragendā facere uide-
atur. Quod si secus quam putamus euenerit Vestra S. nostras iustas
rationes & requisitiones obaudiat. Protestamur coram deo & homi-
nibus, quod si quid inde sinistri Christianæ religioni euenerit, id neq̄-
quam nostræ culpæ ascribi possit: a qua omnino nos immunes seruare
curabimus, nil tñ prætermisuri de his, q̄ ad nostrā necessariam defen-
sionem uidebuntur pertinere quam totis uiribus atque conatibus pro-
sequi cogimur, omnibus illis uijs ac medijs, quibus & diuino & huma-
no iure nos, & nostra tueri licebit: & quibus honor & dignitas nobis
salui & illæsi permaneant: & integre conseruentur. Obsecramus igit
Vestrā sanctitatē ea reciproca obsecratione, qua erga nos utitur p̄ ui-

scera uidelicet misericordiae dei nostri, & p̄ eam spem quam de V. S. ad christiani nominis salutem conceperamus. Obsecramus etiam per clauas illas, quas dñs noster Iesus, ad parandā Christicolis uiam, in regnum cœlorum Petro commisit, quæ etiam administrationē Vest. S. ut eiusdem Petri successor assumpsit, illis ut decet utēdo; Dignetur hæc Christianitatis incommoda & pericula, sua moderatione sedare: ipsamque uniuersalem pacem dirigere, ac perpetuo fundamento stabilire. Habet nunc V. S. ueram & apertam actorum & consiliorum nostrorum rationem. Habet ultimas excusationes ac iustificationes nostras aduersus crimina & opprobria, quæ nobis iniuste quidem obijci ebantur. Habet nostram sanam, rectāque intentionem, ac uolūtatem ad bonum publicum & pacem generalem, quietemq; uniuersalē. Habet filialem nostrā deuotionem & obseruantia. Si V. S. paterno amore nos ut filium complectendū censuerit, si ipsas excusationes ac iustificationes nostras, tanq̄ ueras & legitimas, rataq; & gratas habeat: hisq; se contentā reddat, ac si de culpis nobis obiectis satisfactū putet, nosq; his culpis carere profiteatur, & sua pronuntiatione declaret. Id demum supplicātes ut V. S. non putet: cogitet seu recordetur iniuriā seu offensam nobis fuisse illatā, nec arbitretur nos præteritorum memoriam habiturum. Sed V. S. eorum omnium obliuiscatur, ut sic recedant uetera nouaq; sint omnia: cū & nos idē facturi simus. Si V. S. id prout supplicauimus admiserit. Verum si S. V. nos ab his culpis & obiectis immunes non censuerit: nostrasq; excusationes & iustificationes, pro ueris & ultimis nō habuerit: si arma contra nos continuerit & illorum depositioni non consenserit: si uniuersalē pacem amplecti nolit cū tunc non patris sed partis, non pastoris sed inualoris officium assumeret: si & que rectus eorum iudex non censeretur: nullo alio tunc superstitute superiore, cui nos & nostra obijcere debemus, eaq; omnia quæ nobis obijciuntur aut in posterum obijci possent, uel tētari: siue personam, siue imperium, regnaq; & dominia concernant: simul & ea omnia q̄ nobis ex aduerso, pro nostra iustificatione & innocentia, ad christianæ reipub. quietem prætendimus, & prætereare possumus ad sacri generalis cōcilij totius christianitatis cognitione & iudiciū remittenda censuim⁹. Illiq; nos & omnia quæ cum sanctitate V. habere possumus, aut deinceps habituri sumus, omnino subiicimus. Supplicamus præterea eidē uestre sanctitati illamq; in dño hortamur: quatenus pro suo pastorali

officio proq; cura & sollicitudine gregis sibi commissi dignetur ipsum
sacrum generale concilium indicere, & conuocare in loco tuto & con-
gruo, cum debita termini præfixione. Nos enim cum ex his & alijs sa-
tis notorijs causis turbari uideremus uniuersum ecclesie & Christia-
næ religionis statum, ut nobis ac ipsius reipubl. saluti consulatur, pro
his omnibus ad ipsum sacrum uniuersale concilium, cuius etiam offi-
cium per uiam quærelæ hisde causis implorandum censemus: peten-
tes, cum ea qua decet instantia, apostolos & literas dimissorias semel,
bis, ter, & pluries nobis concedi, & de horum petitione testimoniales
litteras fieri, ac expediri in ea, qua decet forma quibus suis loco & tem-
pore uti ualeamus. Et cum ad hæc solenniter peragenda eiusdem so-
lennitatis præsentia minime habere queamus, ut inde forsan futuris
grauaminibus occurramus: has nostras eius nuncio apostolico penes
nos agenti & legationis munere nomine Vest. Sanctit. fungenti, per
actum publicum, Coram notario & testibus exhibendas, intimandas
quæ censuimus. Datum in Ciuitate nostra Granatæ, die decimo se-
ptimo mensis Septembris, Anno M. D. XXVI. Regnorum
nostrorum Romani VIII. Aliorum uero omnium XI.

¶ Karolus diuina fauente clementia, Electus Roma-
norum Imperator semper Augustus, Rex Germaniæ,
Hispaniarum. & c.